

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІЧНИЙ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА
ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ

ДОПУЩЕНО ДО ЗАХИСТУ:
Завідувач кафедри

_____ проф. Зайченко В.В.

«25» грудня 2023 р.

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

за другим (магістерським) рівнем вищої освіти
**на тему: «Економічна оцінка результатів господарської
діяльності підприємств агробізнесу (на прикладі ТОВ
"Промислова група " Харвест, м. Кропивницький)»
«Economic evaluation of the results of economic activity of
agribusiness enterprises»**

Виконав здобувач вищої освіти 2 курсу,
групи ЕП-22мз-1,4
ОПП «Економіка агробізнесу і
агротрейдинг»

_____ Маргарита ТИМОШЕНКО
«25» грудня 2023 р.

Керівник роботи: к.е.н, доцент

_____ Наталія ГАВРИЛОВА
«25» грудня 2023 р.

Рецензент к.е.н., доцент, асистент

_____ Оксана ЮРЧЕНКО

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Економічний

Кафедра Економіки, підприємництва та готельно-ресторанної
справи

Рівень вищої освіти магістр

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність 051 Економіка

Освітньо-професійна програма Економіка агробізнесу та
агротрейдинг

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Економіки, підприємництва та
готельно-ресторанної справи

д.е.н. проф. Володимир

ЗАЙЧЕНКО

« ____ » _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Тимошенко Маргарити Григорівни

1. Тема роботи «Економічна оцінка результатів господарської діяльності підприємств агробізнесу (на прикладі ТОВ "Промислова група " Харвест, м. Кропивницький)»

2. Керівник роботи Гаврилова Наталія Валеріївна к.е.н., доцент

3. Строк подання роботи до захисту _____ 2024 року

Мета та завдання кваліфікаційної роботи. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико-методологічних та практичних аспектів визначення та оцінки результатів діяльності підприємства агробізнесу та розроблення комплексу напрямків підвищення результативності діяльності підприємства. З метою досягнення мети були визначені та вирішені наступні завдання: проведення дослідження теоретичних та методичних підходів до визначення економічної оцінки та результатів господарської діяльності підприємств

агробізнесу; проведення оцінки результатів економічної та господарської діяльності на прикладі ТОВ «Промислова група «Харвест»; розгляд напрямків підвищення результативності діяльності підприємств агробізнесу.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	<i>Ознайомлення з літературними джерелами</i>	2.09.23- 20.09.23	
2.	<i>Написання вступу та першого розділу</i>	21.09.23- 30.09.23	
3.	<i>Написання другого розділу</i>	01.10.23- 31.10.23	
4.	<i>Написання третього розділу</i>	01.11.23- 21.11.23	
5.	<i>Оформлення кваліфікаційної роботи</i>	22.11.23- 01.12.23	
6.	<i>Перевірка роботи на унікальність та виявлення академічного плагіату</i>	22.11.23- 01.12.23	
7.	<i>Підготовка ілюстративного матеріалу, отримання відгуку наукового керівника, зовнішньої рецензії, підготовка до захисту</i>	02.12.23- 09.12.23	

Дата видачі завдання

«_____» _____ 2023року

Керівник роботи _____ Гаврилова Н.В.

Завдання прийнято до виконання

«_____» _____ 2023року

Здобувач _____ Тимошенко М.Г.

АНОТАЦІЯ

Тимошенко М. Економічна оцінка результатів господарської діяльності підприємств агробізнесу. Рукопис.

Дипломна магістерська робота за спеціальністю 051 «Економіка агробізнесу та агротрейдинг». Центральноукраїнський національний технічний університет, Кропивницький, 2024.

У роботі розглянуто теоретичні та методичні підходи до визначення економічної оцінки та результатів господарської діяльності підприємств агробізнесу. Розглянуто сутність категорії економічна оцінка та її складові, визначено методичні підходи до визначення економічної оцінки діяльності підприємства та розглянуто фактори впливу на економічну оцінку та результативність господарської діяльності.

Проведено оцінку результатів економічної та господарської діяльності підприємства на прикладі ТОВ Промислова група «Харвест». Розглянуто загальну характеристику та здійснено економічну оцінку діяльності ТОВ Промислова група «Харвест». Проведено фінансово-економічний аналіз діяльності ТОВ «Промислова група «Харвест» та здійснено економічну оцінку результатів діяльності ТОВ Промислова група «Харвест».

Розглянуто напрямки підвищення результативності діяльності підприємств агробізнесу. Визначено формування комплексних підходів до підвищення результативності діяльності підприємства. Розглянуто шляхи підвищення економічної ефективності та зміцнення аграрного сектору.

Ключові слова: агробізнес, економічна оцінка діяльності підприємств, визначення економічної оцінки діяльності підприємств агробізнесу, фактори впливу, результативність економічної діяльності підприємств агробізнесу, підвищення економічної ефективності підприємств агробізнесу

ANNOTATION

Tymoshenko M. Economic evaluation of the results of economic activity of agribusiness enterprises. Manuscript.

Diploma master's thesis on specialty 051 "Economics of agribusiness and agrotrading". Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, 2024.

The paper examines theoretical and methodical approaches to determining the economic evaluation and results of economic activity of agribusiness enterprises. The essence of the economic evaluation category and its components were considered, methodical approaches to determining the economic evaluation of the enterprise's activity were determined, and the factors affecting the economic evaluation and the effectiveness of economic activity were considered.

The results of the economic and economic activity of the enterprise were assessed using the example of Harvest Industrial Group LLC. The general characteristics were considered and an economic evaluation of the activities of Harvest Industrial Group LLC was carried out. A financial and economic analysis of the activities of "Harvest Industrial Group" LLC was carried out and an economic evaluation of the results of the activities of "Harvest" Industrial Group LLC was carried out.

Areas of increasing the efficiency of agribusiness enterprises are considered. The formation of complex approaches to increasing the effectiveness of the enterprise's activity has been determined. Ways to increase economic efficiency and strengthen the agricultural sector were considered.

Key words: agribusiness, economic evaluation of enterprise activity, definition of economic evaluation of agribusiness enterprise activity, influencing factors, effectiveness of economic activity of agribusiness enterprise, improvement of economic efficiency of agribusiness enterprise

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ.....	9
1.1. Сутність категорії «економічна оцінка» та її складові.....	9
1.2. Методичні підходи до визначення економічної оцінки діяльності підприємства.....	13
1.3. Фактори впливу на економічну оцінку та результативність господарської діяльності.....	24
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ПРОМИСЛОВА ГРУПА «ХАРВЕСТ».....	28
2.1. Загальна характеристика та економічна оцінка діяльності ТОВ «Промислова група «Харвест».....	28
2.2. Фінансово-економічний аналіз діяльності ТОВ «Промислова група «Харвест».....	34
2.3. Економічна оцінка та результати діяльності ТОВ «Промислова група «Харвест».....	41
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ.....	45
3.1. Формування комплексних підходів до підвищення результативності діяльності підприємства.....	45
3.2. Шляхи підвищення економічної ефективності та зміцнення аграрного сектору.....	52
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62
ДОДАТКИ.....	71

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Особливості природних умов, необхідна кількість матеріальних та трудових ресурсів, історично визначені особливості сприяли формуванню та загальному розвитку аграрної сфери по всій території України. Аграрний напрямок розвитку є визначальним у формуванні більшості підприємств не лише в Кіровоградській області, а і в Україні взагалі. Рівень аграрного сектору визначає економічну та продовольчу безпеку всієї країни. Показники, які визначають результативність та ефективність діяльності підприємства є рентабельність продукції, прибуток від реалізації.

Важливим стратегічним завданням на всіх стадіях та етапах розвитку підприємства агробізнесу є досягнення запланованого рівня його економічної результативності, як базису його конкурентоспроможності, стабільної діяльності, що в цілому забезпечить продовольчу та фінансово-економічну безпеку всієї країни.

Питанням дослідження економічної ефективності діяльності підприємств приділялась увага провідних вітчизняних науковців, серед яких особливо варто виділити В. Андрійчук, М. Багорка, В. Грановська, Л. Кононенко, Г. Савіну, Н. Савенко, Н. Слободянюк.

Враховуючи значний науковий внесок провідних вітчизняних науковців варто більше уваги приділяти розробці напрямків формування комплексних підходів до підвищення результативності діяльності підприємства в умовах невизначеності та військово-політичних негараздів.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи за другим (магістерським) рівнем вищої освіти. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико-методологічних та практичних аспектів визначення та оцінки результатів діяльності підприємства агробізнесу та розроблення комплексу напрямків підвищення результативності діяльності підприємства. З метою досягнення мети були визначені та вирішені наступні завдання:

- проведення дослідження теоретичних та методичних підходів до визначення економічної оцінки та результатів господарської діяльності підприємств агробізнесу;
- визначення сутності категоріє «економічна оцінка» та її складові;
- розгляд методичних підходів до визначення економічної оцінки діяльності підприємства;
- розгляд факторів впливу на економічну оцінку та результативність господарської діяльності;
- проведення оцінки результатів економічної та господарської діяльності на прикладі ТОВ «Промислова група «Харвест»;
- розгляд загальної характеристики та економічної оцінки діяльності ТОВ «Промислова група «Харвест»;
- проведення оцінки фінансово – економічної діяльності ТОВ «Промислова група «Харвест»;
- проведення економічної оцінки та результатів діяльності ТОВ «Промислова група «Харвест»;
- розгляд напрямків підвищення результативності діяльності підприємств агробізнесу;
- розробка напрямків формування комплексних підходів до підвищення результативності діяльності підприємства.

Об'єкт дослідження: процеси збереження та розвитку економічного потенціалу підприємств агробізнесу в сучасних умовах.

Предметом дослідження: методи оцінки економічних результатів діяльності підприємства агробізнесу, зорієнтовані на досягнення схвалених напрямків фінансово-економічного та виробничого розвитку стратегічних, тактичних та оперативних завдань.

Теоретичною основою дослідження слугує аналіз, систематизація, обробка та узагальнення наукових праць провідних вітчизняних науковців, матеріалів науково-практичних конференцій, симпозіумів, круглих столів та семінарів, періодичних видань, звітна та статистична інформація щодо

економічної оцінки результатів діяльності підприємств агробізнесу, його кількісних та якісних складових, результатів проведеної оцінки стану економічного розвитку підприємств агробізнесу в сучасних кризових умовах та в період невизначеності.

Методологічною основою наукового дослідження є процеси обробки, систематизації, спостереження, експертних оцінок, обробки статистичних даних, опитування та соціологічного дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає у дослідженні та розробці теоретико-методичних засад та положень, науково-практичних рекомендацій щодо визначення та підвищення економічної оцінки результатів діяльності підприємств агробізнесу в умовах невизначеності та сучасних кризових умовах підприємств агробізнесу з урахуванням особливостей їх діяльності та функціонування задля стратегічних напрямків розвитку.

Інформаційна база дослідження. Законодавчі та нормативно-правові документи, наукові та економічні літературні джерела, матеріали наукових фахових публікацій, офіційні статистичні матеріали, фінансова та внутрішня управлінська документація, балансові та звітні дані ТОВ Промислова група «Харвест», установчі документи.

Наукова новизна магістерської роботи полягає у такому:
удосконалено:

– сучасні підходи до підвищення ефективності діяльності підприємств агробізнесу, які полягають у поліпшенні стану та використання земельного фонду, збалансованому підборі сорту рослини з урахуванням його біологічних та природно-кліматичних особливостей, впровадженні заходів автоматизації, інформатизації та цифровізації ведення аграрного виробництва, підвищенні раціоналізації використання засобів виробництва та кадрового ресурсу, оптимізації використання орендованих площ та забезпеченні спеціальних умов збереження та транспортування вирощеної аграрної продукції

набули подальшого розвитку:

– систематизація поглядів науковців на поняття «економічна результативність діяльності підприємств агробізнесу»;

- сутність поняття економічна результативність діяльності підприємства, яке полягає у підвищенні ефективності оцінки економічного, екологічного та соціального ефекту.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи за другим (магістерським) рівнем вищої освіти: робота містить вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел. Робота викладена на 71 сторінці друкованого тексту, містить 14 таблиць і 9 рисунків і додатки, 68 джерел списку використаної літератури.

Результати кваліфікаційної роботи за другим (магістерським) рівнем вищої освіти можна рекомендувати для практичного використання керівним апаратом ТОВ Промислова група «Харвест» в процесі економічної оцінки результатів його діяльності з урахуванням особливостей та специфічних умов функціонування та розвитку задля досягнення визначених стратегічних та оперативних орієнтирів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ

1.1. Сутність категорії «економічна оцінка» та її складові

Виробничий та підприємницький процес відбувається через тісну взаємодію низки чинників: засоби та предмети праці, персонал. Адже, використовуючи певний наявний виробничий потенціал, персонал вирощує сільськогосподарську, або інші види продукції. Отже, з одного боку затрати праці з використанням виробничого потенціалу створюють результати виробництва.

Економічна результативність є інтегрована економічна категорія, яка містить виробничі відносини на рівні підприємства і визначає рівень кінцевого позитивного результату. Підвищення економічної результативності можна досягти через використання меншої кількості ресурсів для створення заданого результату, або за умов використання тієї ж кількості ресурсів створення більшої кількості продуктів. Економічна результативність діяльності підприємства має наступні напрямки:

- економічна результативність, визначається відповідністю витрат та фінансово-економічних результатів діяльності цілям, напрямкам та орієнтирам вираженим у грошовій формі;

- соціальна результативність визначає відповідність витрат соціальним програмам розвитку, визначеним соціальним ефектам та низки соціальних інтересів суспільства;

- екологічна результативність визначає відповідність витрат заданим екологічним показникам та орієнтирам та екологічним результатам державних вимог.

Результативність діяльності підприємства визначається для різних цілей та користувачів, визначає багатоваріантність визначень та трактувань.

Отже, трактування поняття «економічна оцінка діяльності підприємства» розглядалась різними науковцями. В процесі дослідження нами виявлено найбільш повні та місткі визначення.

Так, В. Андрійчук, характеризує «економічну оцінку діяльності підприємства», як «відношення між отримуваними результатами виробництва, тобто продукцією і матеріальними послугами, з одного боку, і витратами праці та засобів виробництва, з іншого боку» [2].

Н. Савенко, визначає, що «економічна оцінка діяльності підприємства» є «результат виробничої діяльності, що виражається у вигляді співвідношення між підсумками господарської діяльності та витратами ресурсів» [51].

С. Мочерний, С.Єрохін та Л. Каніщенко вважають, що «економічна оцінка діяльності підприємства» є «досягнення найбільших результатів за найменших витрат живої та уречевленої праці» [38].

Шнипко О. визначає «економічну оцінку діяльності підприємства», як комбінацію ресурсів, що дають змогу досягти максимального випуску товарів з найменшими витратами» [67].

За визначеннями Слюсаренко О., «економічна оцінка діяльності підприємства» є «найважливіший показник результативності діяльності підприємства, який є зіставленням результатів цієї діяльності з витратами на її здійснення, а також визначається відношенням результатів до витрат» [55].

Загородній А. та Вознюк Г. «економічну оцінку діяльності підприємства» визначають як «результативність економічної діяльності реалізації економічних програм та вжиття заходів, що характеризуються відношенням отриманого економічного ефекту (результату) до витрат ресурсів, які зумовили отримання цього результату» [24].

Розвиток сучасного аграрного бізнесу та підвищення його економічної ефективності супроводжується активізацією маркетингових та цифрових технологій виробництва, зберігання, переробки, транспортування та реалізації продукції. Тому, важливо визнати необхідність реалізації маркетингових заходів з метою підвищення економічної ефективності аграрних підприємств.

Так, важливим є розробка комплексних маркетингових заходів які більш орієнтовані на задоволення споживчих потреб широкого кола споживачів з одночасним підвищенням економіко-фінансової ефективності аграрного виробництва. Адже саме знання, розуміння та прийняття потреб споживача є ключовим елементом економічної діяльності підприємства. В задоволенні всіх потреб споживача зацікавлені не лише власники агробізнесу, а і менеджери та звичайні працівники, адже це впливає на планування діяльності, розробку та впровадження конкурентних стратегій розвитку, ритмічність управління, організацією постачальницької та збутової діяльності. Актуалізація елементів маркетингових стратегій з метою підвищення ефективності діяльності підприємств агробізнесу зумовлена посиленням конкуренції як в частині виробництва так і в частині переробки та збуту виробленої продукції.

Оптимізація роботи аграрного виробництва залежить від максимального підвищених вимог споживача аграрної продукції, конкурентних переваг та раціонального використання власних та залучених (орендованої землі, паїв) ресурсів та бюджетної підтримки.

Отже, в процесі визначення економічної оцінки діяльності підприємств агробізнесу доцільним є розгляд наступних напрямків:

- рівень виробничої механізації, рівень автоматизації аграрного виробництва;
- обсяги збільшення потужності машин та виробничого обладнання;
- зростання обсягів електрифікації, механізації, автоматизації, інформатизації та інфокомунікації аграрного виробництва;
- інтенсифікація виробництва, заміна людської праці машинами, створення нових технологій;
- мінімізація матеріально-технічних ресурсів та енерго, трудо та матеріаломісткості продукції.

Напрямами організаційно-економічних перетворень підприємства аграрного бізнесу є:

- пристосування до потреб ринку, підвищення якості виробленої продукції;
- удосконалення технічного та організаційно-економічного планування виробничих процесів;
- своєчасне впровадження нових технік та технологій виробництва підприємства агробізнесу;
- придбання нового обладнання та своєчасна модернізація вже існуючого;
- забезпечення безперебійної роботи сільськогосподарських машин, обладнання, приладів, пристроїв та забезпечення комплексного поточного та капітального їх ремонту;
- оптимізація матеріальних та логістичних потоків, поліпшення матеріально-технічного забезпечення підприємств агробізнесу.

Соціальними факторами, які впливають на економічну ефективність варто виділити наступні:

- рівень корпоративної етики, колективної та індивідуальної зацікавленості у результатах роботи підприємства аграрного бізнесу;
- достатній кваліфікаційний рівень працівників, трудової дисципліни, високий рівень самодисципліни;
- рівень соціально-культурного життя, розвиток особистості, рівень демократичних та здорових стосунків в колективі.

Підвищенню рівня економічної ефективності вагомо впливають об'єктивні умови виробництва, а саме:

- природно-кліматичні умови, характер, зміст та род діяльності підприємства аграрного бізнесу;
- геолокація виробничих та технічних та технологічних потужностей підприємства;
- структура та масштаби виробничого процесу, рівень комплектації виробництва та його потужності;
- рівень міжгалузевої кооперації;

- умови праці, відновлення та відпочинку;
- можливості запровадження досягнень науково-технічного прогресу.

1.2. Методичні підходи до визначення економічної оцінки діяльності підприємства

Економічна оцінка діяльності підприємства зазвичай розглядається в контексті прибутковості, економічного становища на ринку, рівня інноваційності виробництва, рівня якості вироблених товарів. А, отже, діяльність підприємств є багатоаспектною, де всі критерії пов'язані між собою. Показники які висвітлюють економічну оцінку діяльності підприємства зазвичай визначають кількісний вимір явища та дають змогу оцінити його стан та динаміку. З метою визначення економічної оцінки діяльності підприємства часто використовується SWOT-аналіз, який розкриває сильні та слабкі сторони в діяльності підприємства. В вітчизняній економічній практиці існують і інші погляди щодо визначення економічної оцінки діяльності підприємства.

Так, на думку К.В. Сухарева та А.А. Колодьянова визначається «багатокутник ефективності підприємства – комплексний підхід до оцінки ефективності діяльності підприємства з використанням інтегральних показників, що об'єднують десятки показників за вісьмома напрямками, а саме показники: економічної ефективності виробництва; ефективності використання праці; ефективності використання основних виробничих фондів; ефективності використання матеріальних ресурсів; ефективності використання фінансових коштів; якості продукції; фінансово-економічні; ефективності використання активів» [57].

Протилежна думка в цьому напрямку у Горобець Т.А. та Гончарук А.Г., які в своїх працях визначають, що: «дивлячись на безліч показників, які

характеризують різні аспекти діяльності підприємства, а також продукції, що воно випускає, виникає сумнів щодо доцільності використання такої складної системи оцінювання для підприємств малого та середнього бізнесу. Окрім того, певні показники цієї системи мають дуже слабкий стосунок або взагалі не мають стосунку до категорії ефективності діяльності підприємства. Зокрема, сумнівним виглядає потрапляння «якості продукції» до числа основних інтегральних показників «багатокутника ефективності діяльності», бо якість та ефективність є різними категоріями, що характеризують різні аспекти конкурентоспроможності підприємства. Підприємство може бути високоефективним, виробляючи продукцію відносно низької якості, і, навпаки, бути низькоефективним, виробляючи високоякісну продукцію» [12].

У своїх працях А.М. Лебедева: «розкриває методичні аспекти аналізу рентабельності для оцінки ефективності діяльності підприємства на поточний момент. Утім, виходячи з важливості соціальної функції підприємств малого та середнього бізнесу, а також із необхідності максимізації не тільки прибутку, а й добробуту працівників підприємства, використання лише показників рентабельності для оцінки ефективності діяльності підприємств малого та середнього бізнесу є недостатнім та недоцільним. Для будь-якої оцінки, насамперед, потрібен певний критерій. Під критерієм ефективності зазвичай розуміється міра пізнання сутності ефективності, за якою роблять її кількісну оцінку, або категорія, яка вказує на підстави для оцінки ефективності та є її мірилом. Утім, критерії оцінки ефективності не завжди вибираються відповідно до оцінюваної категорії» [32].

За твердженнями Горобець Т.А. та Гончарук Т.А. існує певна залежність між результативністю, стратегією та ефективністю діяльністю підприємства, які представлені на рисунку 1.1

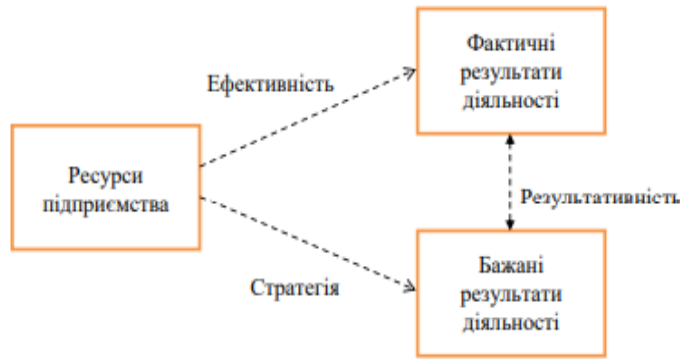

Рисунок 1.1 - Взаємозв'язок між результативністю, стратегією та ефективністю діяльності підприємства

Джерело: [61]

З метою проведення економічної оцінки діяльності підприємства часто розраховується система показників оцінки ефективності діяльності, які представлені у таблиці 1.1.

Розглянута система економічної оцінки діяльності підприємств є достатньо простою та достатньою задля використання навіть найменшим підприємством будь-якої галузі.

На думку Горобець Т.А. та Гончарук А.Г.: «вона містить показники, які зазвичай доступні у річній статистичній звітності підприємств малого та середнього бізнесу, та використовує абсолютні, відносні та динамічні критерії ефективності. Відмінністю підприємств малого та середнього бізнесу є те, що вони завжди працюють в умовах конкурентного середовища. Саме тому кожному такому підприємству необхідно регулярно порівнювати свої поточні показники ефективності не лише з попередніми періодами, та з аналогічними показниками роботи конкурентів та середнім показником ефективності по галузі, бо може виникнути ситуація, коли нібито позитивна динаміка власних показників ефективності відбувається на тлі значного відставання від середньогалузевого рівня та коли відносна ефективність підприємства значно слабша за конкурентів, що може призвести до погіршення його становища на ринку та втрати власної частки на ньому» [12, 16].

Таблиця 1.1 - Система показників економічної оцінки підприємств

№	Назва показника	Формула	Значення
1	Абсолютна додана вартість	$ДВ_a = П_p + 3П_p + СВ_p$	Характеризує річний розмір доданої вартості підприємства у грошовому вимірі, що складається з річного прибутку до оподаткування $П_p$, фонду оплати праці $3П_p$ та річних відрахувань до соціальних фондів $СВ_p$.
2	Динаміка доданої вартості (темпи зростання)	$Д_{дв} = \frac{ДВ_{a_1}}{ДВ_{a_0}}$	Характеризує зміну доданої вартості у часі в періоді 1 порівняно з періодом 0.
3	Абсолютна ефективність діяльності ПМСБ	$E_a = \frac{B_p}{B_p - ДВ_a}$	Характеризує поточну здатність підприємства створювати додану вартість $ДВ_a$, через співвідношення річного обсягу реалізованої продукції B_p та вартості матеріально-технічних та інших придбаних ресурсів, що використано для її створення.
4	Динаміка ефективності діяльності ПМСБ (темпи зростання)	$E_e = \frac{E_{a_1}}{E_{a_0}}$	Характеризує зміну ефективності діяльності підприємства у часі в періоді 1 порівняно з періодом 0.
5	Відносна ефективність діяльності ПМСБ	$E_{b_i} = \frac{E_{a_i}}{E_{a_{max}}}$	Характеризує рівень ефективності діяльності i-го підприємства відносно інших підприємств, що працюють на тому ж ринку (галузі), у межах від 0 до 1, де 1 – найвищий рівень відносної ефективності на ринку (у галузі), тобто $E_{a_{max}}$.
6	Середньогалузева (ринкова) ефективність діяльності ПМСБ	$\bar{E}_{гал} = \frac{\sum_{i=1}^n B_{p_i}}{\sum_{i=1}^n (B_{p_i} - ДВ_{a_i})}$	Характеризує поточну здатність галузі (ринку) з n підприємств створювати додану вартість $ДВ_a$ через співвідношення річного обсягу реалізованої продукції B_p у галузі (на ринку) та вартості матеріально-технічних та інших придбаних ресурсів, що використано для її створення.

Джерело: [2, 41]

За визначеннями Лазаревої Н.О.: «єдиний критерій ефективності, який не використовується у запропонованій системі оцінки, – структурний. Він є складником трикритеріальної системи оцінки ефективності» [31].

Також Лазарева Н.О. визначає, що: «містить окрім структурної ще й динамічні та зовнішні (відносні). Під структурною ефективністю діяльності підприємства розуміється категорія, що виражає здатність існуючої структури управління підприємством забезпечувати досягнення встановлених цілей з оптимальними витратами ресурсів. Утім, середні, а особливо малі та мікропідприємства, не мають складних структур управління та частіше управління здійснює один менеджер, що є власником або співвласником бізнесу. Ця особливість дає нам змогу опустити структурні критерії з розгляду

під час формування системи оцінки ефективності діяльності підприємств малого та середнього бізнесу. Визначаючи підходи до оцінки ефективності діяльності підприємства, слід відзначити класифікацію, що виділяє основні підходи у вітчизняній науковій літературі, а саме:

1) функціональний, за якого оцінюється ефективність окремих функціональних напрямів діяльності підприємств, наприклад логістичної, інноваційної, маркетингової тощо;

2) факторний, за якого діяльність підприємства оцінюється за ефективністю використання тих або інших факторів виробництва, наприклад праці, капіталу, інвестицій, енергії тощо;

3) процесний, за якого оцінюється ефективність окремих процесів або підрозділів підприємства, наприклад ефективність металообробки, ефективність автоматизації виробництва тощо;

4) комплексний, за якого різні аспекти діяльності підприємства оцінюються разом за допомогою складної системи показників, наприклад ліквідність, ділова активність, фінансова ефективність тощо» [31].

За оцінкою Горобець Т.А. та Гончарук А.Г.: «кожен із підходів має свої переваги та недоліки. Перші три з них є одномірними та дають можливість оцінити ефективність лише за окремими аспектами (факторами, підрозділами, процесами) діяльності підприємства. Вони не дають змоги зробити загальну оцінку ефективності діяльності підприємства як бізнесової системи. Четвертий із них є багатоаспектним та багатокритеріальним, але як показують приклади, наведені вище, часто вони запроваджують безліч критеріїв, які є важко інтерпретованими, носять суперечливий характер та є недоречними для використання для підприємств малого та середнього бізнесу. Для підприємств малого та середнього бізнесу разом із запропонованою системою доречно використовувати сучасні методи непараметричної граничної оцінки ефективності підприємства як одиниці, що приймає рішення. Ці методи використовують апарат математичного програмування, тобто системи рівнянь та цільові функції, які дають змогу будувати границю ефективності та

обраховувати не тільки рівень відносної ефективності для кожного підприємства галузі (вибірки), а й виявляти резерви скорочення витрат та потенціал зростання ефективності.

Серед таких методів можна виділити два основних:

- 1) метод аналізу оболонки даних (Data Envelopment Analysis – DEA);
- 2) метод оболонки вільного розміщення (Free Disposal Hull – FDH)» [12].

За твердженнями Горобець Т.А. та Гончарук А.Г.: «ці методи використовується як математичний апарат задля обчислення значень ефективності для кожного з підприємств галузі (вибірки). Зокрема, метод DEA спирається на підхід кусочно-лінійної опуклої оболонки до обчислення границі ефективності. Цей метод вже чотири десятиліття широко використовується задля оцінки та аналізу ефективності різних аспектів діяльності підприємств як одиниць, що приймають рішення. Сутність DEA полягає у тому, що досліджується підприємство j з безліччю входів (ресурсів) і виходів (продуктів) і аналізується його діяльність у навколишньому середовищі функціонування, тобто порівняно з іншими підприємствами галузі (ринку), що мають схожу продукцію (технологію, вид діяльності). Ефективність тут визначається як частка від ділення зваженої суми всіх вихідних параметрів на зважену суму всіх вхідних факторів:

$$TE = \frac{\sum_{i=1}^N u_i y_{ij}}{\sum_{i=1}^M v_i x_{ij}}, \quad (1.1)$$

уі та vі – ваги відповідно для і-го входу і виходу;

N і M – відповідно кількість досліджуваних входів і виходів» [12].

Продовжуючи свої дослідження Горобець Т.А. та Гончарук А.Г. стверджують, що: «для кожного досліджуваного об'єкта j з безлічі J визначаються вектори ваг u' та v' величина технологічної ефективності TE за

допомогою порівняння спостережень і побудови границі ефективності, яке відбувається за допомогою методу лінійного програмування. DEA шляхом побудови границі ефективності виділяє з досліджуваної вибірки ефективні підприємства, а для інших, неефективних, підприємств оцінює міру їх неефективності. Критерієм для виявлення ефективності тут є досягнення ефективності, яка забезпечується в ситуації, якщо в даний момент часу за заданої технології та оснащеності ресурсами неможливо виробити більшу кількість принаймні одного продукту за одночасного виготовлення тієї ж кількості інших продуктів.

Іншим непараметричним методом оцінки ефективності є метод оболонки вільного розміщення (FDH). І, незважаючи на те що його часто називають особливим різновидом моделей DEA. FDH має особливий підхід і властивості, які відрізняють його від моделей DEA:

- 1) FDH відхиляє гіпотезу про випуклості (угнутості) границі ефективності, тоді як для DEA випуклість є основною гіпотезою;
- 2) FDH не включає в границю ефективності точки на лініях, що з'єднують найбільш ефективні підприємства;
- 3) у зв'язку з тим, що границя FDH або дорівнює, або знаходиться всередині (нижче) границі DEA, то FDH, як правило, обчислює вищі оцінки середньої ефективності, ніж DEA;
- 4) у FDH немає жодних обмежень, пов'язаних із технологією виробництва.

Метод FDH заснований на поданні виробничої технології, заданої з досліджуваних планам виробництва, що вводить суворе розміщення витрат і випусків, але без припущення про випуклість. Основна мета розроблення даного методу полягала у забезпеченні гарантії того, що оцінки ефективності є результатом лише фактично розглянутих параметрів, а не гіпотетичних» [12].

Варто зауважити точка Q' на рис. 1.2, не береться до уваги, адже вони умовно обраховані.

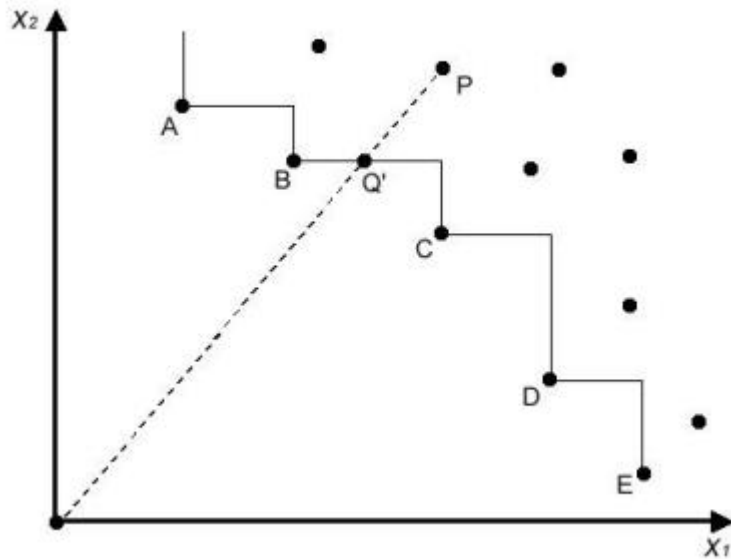

Рисунок 1.2 – Метод визначення ефективної роботи підприємства

Джерело: [12, 16]

Таким чином, Горобець Т.А. та Гончарук А.Г. визначають, що: «метод FDN визначає фактичні підприємства, що включені до границі як ефективні. Ефективність інших підприємств може бути розрахована за допомогою обчислення відносної вертикальної відстані до границі. Безумовно, методи DEA та FDN корисні та часто є необхідними для визначення відносної ефективності підприємств. Причому FDN можна розглядати як удале продовження методу DEA, що надає можливості у визначенні реальних підприємств-еталонів, на яких треба орієнтуватися неефективним підприємствам галузі задля досягнення границі ефективності, тобто найвищого рівня ефективності у галузі або на певному ринку. Ефективність діяльності підприємств малого та середнього бізнесу в Україні є низькою, тому виникає необхідність у проведенні спеціального емпіричного дослідження щодо виявлення факторів та резервів підвищення ефективності діяльності українських ПМСБ, для якого доречно використовувати методи DEA та FDN. Утім, використання різних методів оцінки ефективності має певні застереження, умови, переваги та недоліки, які треба враховувати під час

емпіричного дослідження. Для цього нами було розроблено відповідний методичний підхід, що викладений далі» [12, 16].

Оцінювання ефективності діяльності підприємств малого та середнього варто здійснювати поетапно. Підходи до визначення та оцінки ефективності підприємств агробізнесу представлені на рисунку 1.3.

Рисунок 1.3 – Підходи до визначення та оцінки ефективності підприємств агробізнесу

Джерело: [25, 31]

Відповідно до тверджень Горобець Т.А. та Гончарук А.Г.: «на першій стадії збираються дані про економічну діяльність підприємства, що досліджується, за два роки, а саме:

- річні розміри прибутку до оподаткування;
- річні розміри фонду оплати праці;
- річні відрахування до соціальних фондів;
- річні розміри доходу від реалізації продукції (послуг, робіт);
- річні дані про амортизацію, матеріальні витрати та інші операційні витрати підприємства.

Далі збираються дані за останній рік про діяльність підприємств галузі (ринку), в якій працює підприємство, що досліджується, а саме:

- прибуток до оподаткування;
- фонд оплати праці;
- відрахування до соціальних фондів;
- дохід від реалізації продукції (послуг, робіт);
- амортизація, матеріальні витрати та інші операційні витрати підприємства.

Також на цій стадії зібрані дані перевіряються за допомогою статистичних тестів на наявність помилок, оскільки застосовані далі статистичні методи, зокрема DEA, є чутливими до помилок у даних. Друга стадія містить етапи внутрішньої оцінки ефективності діяльності підприємства, що досліджується, за допомогою запропонованої системи оцінки ефективності діяльності підприємств.

На третій стадії здійснюється оцінка відносної ефективності підприємств галузі (ринку). Спочатку тут застосовується модель DEA, що орієнтована на входні ресурси зі змінним ефектом від масштабу, що дає змогу виділити групу ефективних підприємств галузі (ринку), тобто таких, що лежать на галузевій границі ефективності. Далі, якщо підприємство виявилось неефективним, тобто опинилося поза межами границі ефективності, до загальної вибірки по галузі (ринку) застосовується модель DEA, що

орієнтована на резерв. Ця модель дасть змогу встановити резерви скорочення витрат та потенціал зростання ефективності не тільки для досліджуваного підприємства, а й для всіх неефективних підприємств вибірки (галузі, ринку)» [12, 16].

Отже, визначені заходи дають змогу оптимізувати зусилля досліджуваного підприємства для досягнення границі ефективності діяльності підприємства в майбутньому.

Також варто проводити аналіз отриманих результатів оцінки ефективності, здійснювати певні висновки стосовно можливих процесів розвитку підприємства та прийняття стратегічних та управлінських рішень відносно зміцнення діяльності підприємства.

Так, рішення можуть торкатись наступних питань:

- зміцнення слабких місць на підприємстві, що призводять до зниження прибутковості та зростання витрат;
- мінімізація втрат робочого часу;
- заміни, покращення, оновлення чи модернізації етапів та технологій виробництва або окремих процесів та виробничих циклів;
- оптимізації, поліпшення та оновлення облікової, маркетингової, логістичної, стратегічної та іншої політики підприємства;
- оптимізації заходів, етапів та процесів конкурентної стратегії підприємства;
- здійснення бенчмаркінгу ефективності, тобто прийняття досвіду підприємства-еталона, якого було виявлено на останньому етапі третьої стадії методичного підходу, з повним або частковим копіюванням технологій та методів управління.

Отже, використовуючи наведену методику можемо стверджувати, що вона є достатньою для невеликих підприємств. Тут використовуються непараметричні статистичні граничні методи, дає змогу визначати резерви та фактори скорочення витрат та потенційні можливості зростання ефективності діяльності для підприємства та галузі в цілому. Цей процес є циклічним, що

забезпечує сталість процесу поліпшення ефективності діяльності підприємств за трьома вже визначеними ознаками (абсолютним, відносним та динамічним) та забезпечує важливу функцію у процесі управління ефективністю діяльності підприємства.

1.3. Фактори впливу на економічну оцінку та результативність господарської діяльності

Економічна оцінка діяльності підприємства здійснюється різними методами. Часто використовується методика аналізу активів та пасивів підприємства, результатів оцінки фінансово-економічної діяльності.

На думку Григораш О.В та Булигіна Д.О.: «головною метою економічної оцінки ефективності діяльності підприємства є виявлення можливості його подальшого розвитку, визначеного за результатами повного аналізу фінансово-господарської діяльності. Тому найважливішим завданням функціонування сучасного підприємства є підвищення ефективності його фінансово-господарської діяльності за рахунок оптимізації використання його внутрішніх резервів та системне розроблення шляхів підвищення ефективності діяльності. Під шляхами підвищення ефективності діяльності підприємства розуміють сукупність конкретних заходів щодо покращення організації виробництва. Проблема підвищення ефективності діяльності підприємства полягає в забезпеченні максимально можливого результату на кожну одиницю затрачених трудових, матеріальних, фінансових та інших ресурсів. Тому критерієм ефективності виробництва в макроекономічному масштабі є зростання продуктивності суспільної праці. Взаємодія трьох визначальних чинників постійно регулює процес виробництва на будь якому підприємстві. Цими чинниками є: персонал (робоча сила), праця та предмети праці. Використовуючи наявні засоби виробництва, персонал підприємства виробляє суспільно корисну продукцію або надає виробничі й побутові

послуги. Таким чином, з одного боку, мають місце затрати живої та уречевленої праці, а з іншого – результати виробництва (діяльності), які залежать від масштабів застосовуваних засобів виробництва, кадрового потенціалу та рівня його використання. Перш ніж перейти до опису основних можливих шляхів підвищення ефективності діяльності підприємства, слід навести характеристику факторів, які чинять вплив на економічну ефективність господарської діяльності підприємства» [19].

На рисунку 1.4 можемо побачити фактори впливу на економічні результати діяльності підприємства.

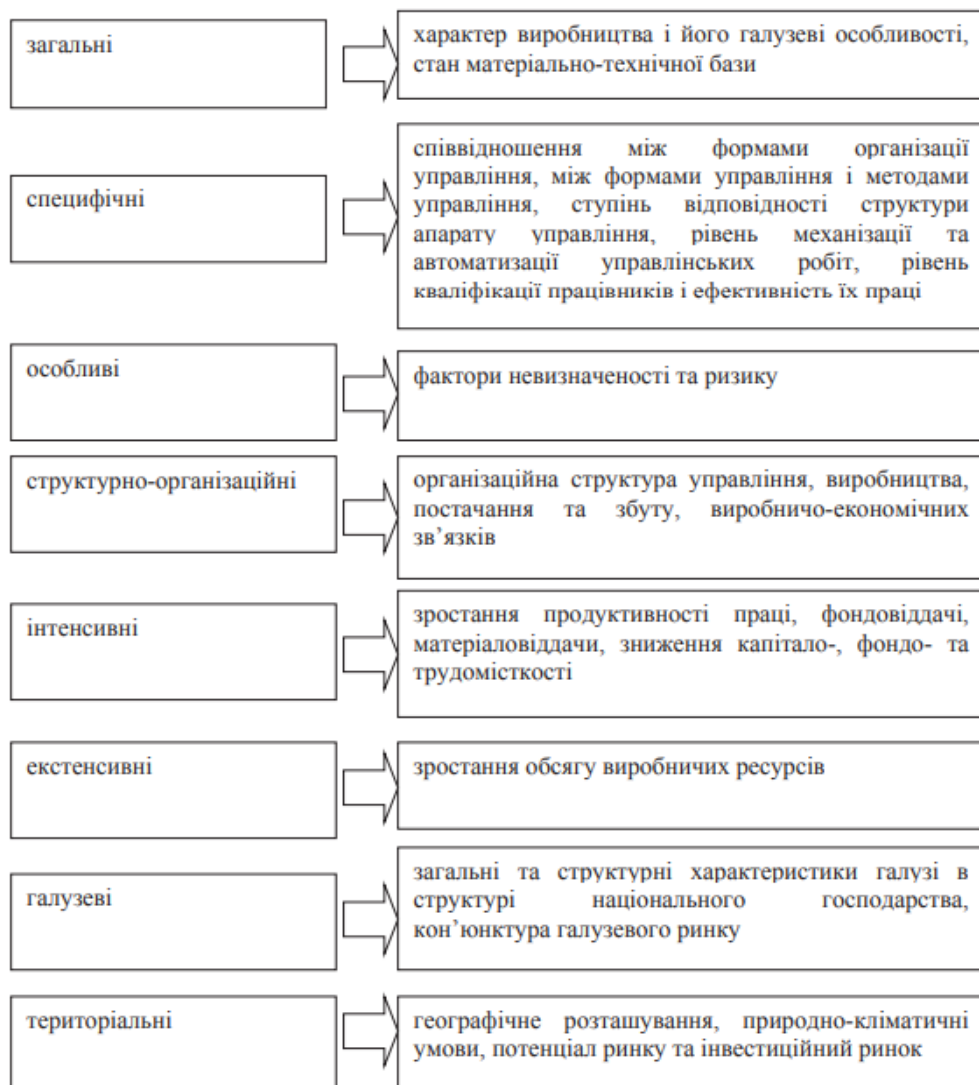

Рисунок 1. 4 - Фактори впливу на економічні результати діяльності підприємства

Джерело: [25, 68]

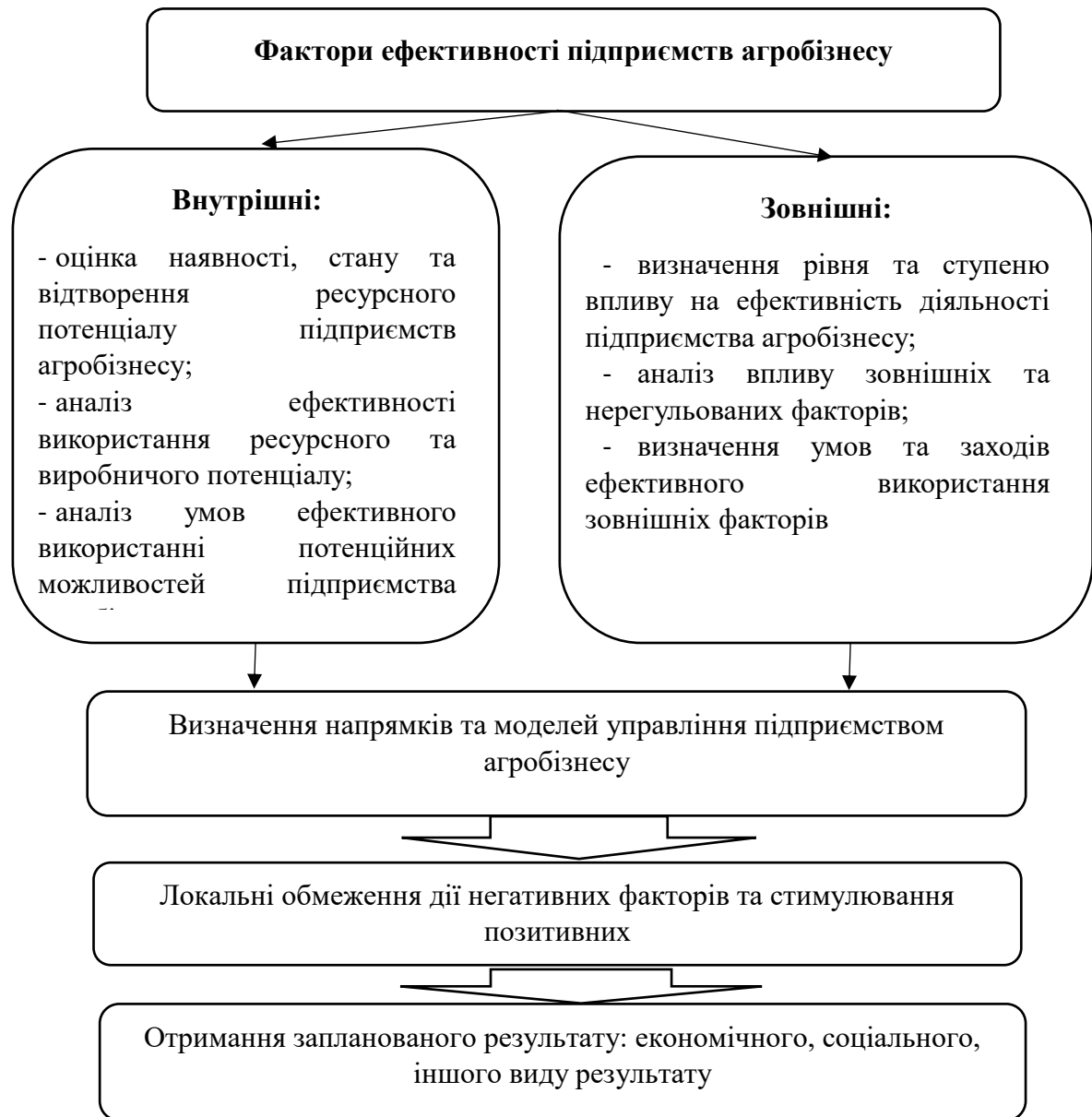

Рисунок 1.5 - Механізм підвищення ефективності підприємства агробізнесу за рахунок внутрішніх та зовнішніх факторів.

Джерело: [63, 68]

Вважаємо, що визначений механізм підвищення ефективності підприємства агробізнесу за рахунок внутрішніх та зовнішніх факторів забезпечить належний рівень економічної оцінки і темпів зростання її ефективності. Тут важливим є економічно обґрунтоване, доцільне та повне

використання засобів і предметів праці та пошук нових джерел їх використання та відновлення, адже саме стан ресурсів та економічна ефективність виробництва тісно пов'язані. Адже, економічна ефективність та раціональність використання ресурсів є тісно взаємопов'язаними. Тому, в процесі економічної оцінки діяльності підприємства важливим є пошук їх ефективного та раціонального використання.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ПРОМИСЛОВА ГРУПА «ХАРВЕСТ»

2.1. Загальна характеристика та економічна оцінка діяльності ТОВ «Промислова група «Харвест»

Здійснимо оцінку загальної характеристики та економічного стану ТОВ «Промислова група «Харвест». Відповідно до установчих документами ТОВ «Промислова група «Харвест» має статусу самостійної юридичної особи, філій та дочірніх компаній немає, а діяльність відбувається відповідно до Конституції України, Господарського кодексу України, Закону України «Про господарські товариства», інших нормативно-правових актів України, Статуту ТОВ «Промислова група «Харвест», договорів укладених на взаємовигідних партнерських відносинах між «Промисловою групою ТОВ «Харвест» та бізнес партнерами.

В результаті отриманих нами даних бачимо, що ТОВ «Промислова група «Харвест» має самостійний відокремлений баланс, поточний рахунок, товариний знак, лого, фірмовий бланк для договорів. Майно ТОВ «Промислова група «Харвест» складається з основних фондів та оборотних засобів, а також інших цінностей, вартість яких відображається на його балансі.

У власності ТОВ «Промислова група «Харвест» є:

- майно, яке надійшло від учасників ТОВ «Промислова група «Харвест» у власність, як вклад до статутного фонду;
- продукція, вирощена та вироблена ТОВ «Промислова група «Харвест», в результаті аграрного виробництва;
- одержані доходи, отримана виручка від реалізації аграрної продукції;
- інше майно, набутого на інших засадах, дозволених чинним законодавством.

Також, відповідно до установчих документів джерелами формування майна ТОВ «Промислова група «Харвест» є:

- «доходи від реалізації товарів та послуг, а також від інших видів статутної діяльності ТОВ «Промислова група «Харвест»;
- кредити банків та інших кредиторів ТОВ «Промислова група «Харвест»;
- придбання майна іншого підприємства, організації, установи;
- безоплатні або благодійні внески, пожертвування юридичних та фізичних осіб;
- інші джерела, не заборонені чинним законодавством».

Згідно із установчими документами ТОВ «Промислова група «Харвест» виконує наступні види:

- вирощення різних видів зернових та технічних культур;
- виробляє, пакує та реалізує цукор та продукти переробки цукрових буряків;
- здійснює оптову торгівлю власним вирощеним зерном, насінням тавідходами з них;
- здійснює роздрібу торгівля на торгівельних майданчиках;
- вирощує продукцію тваринництва (розведення та відгодівля і реалізація свиней, великої рогатої худоби м'ясного та молочного напрямку, птиці тощо), а також здійснює інші види діяльності які передбачені статутом.

За даними «Суспільне» «Аграрії Кіровоградщини зібрали 571тисячу 400 тон ранніх зернових зернобобових культур на площі 3346700 га. У 2023 році середня врожайність складала 45,3ц/га. Загальна площа посівних культурна Кіровоградщині становить 465100 га» [1, 20,37, 43].

Також, варто відмітити, що «у 2023 році зібрано 1197тис700 тон озимої пшениці. Середня врожайність становила – 48,2ц/га. 199100 тон озимого ячменю. Середня врожайність становила 44ц/га. 1400 т. гороху і середня врожайність становила 23,6ц/га. 201400 тон озимого ріпаку з середньою врожайністю – 26,2ц/га. У 2023 році аграріями Кіровоградщини було

розширено площі посіву олійними культурами, зокрема соняшником на рівні 633 тис. га. Це пояснюється з вигіднішою логістикою та більшими доходами та наявністю великої кількості олійнопереробних підприємств на території області. Через це відбулось скорочення виробництва ранніх зернових, але на продовольчу безпеку регіону це не вплине» [1, 20, 37].

Проведені нами дослідження показали, що «з початку 2023 року Кіровоградщина отримала 4,1 мільярдів гривень кредиту для розвитку агробізнесу, при цьому вона стала лідером у державній програмі «Доступні кредити 5-7-9». Відповідно до даних Міністерства аграрної політики та продовольства, станом на 22.11.2023 року найбільше кредитів виділили таким областям:

- Кіровоградська – 4,1 млрд гривень виділено для 1 323 господарств;
- Вінницька – 3,89 млрд гривень – для 1 078 господарств;
- Одеська – 3,68 млрд гривень – для 876 господарств;
- Київська – 3,6 млрд гривень – для 734 господарств.

Усього 9,7 підприємств агробізнесу в Україні одержали майже 38 мільярдів гривень кредиту за програмою. Відповідно до цієї програми аграрії можуть отримати кредит у розмірі до 90 мільйонів гривень. Кредитування надається під 5–9% річних, залежно від категорії кредиту та суб'єкта підприємництва» [1, 20, 37].

Проведений аналіз наочно демонструє, що аграрний сектор зазнав «суттєвих втрат унаслідок повномасштабної війни РФ проти України. За оцінкою Мінагрополітики України та Київської школи економіки, загальна сума втрат, завданих сільськогосподарській галузі внаслідок широкомасштабного російського вторгнення в Україну, станом на 15 вересня 2022 р. сягнула 6,6 млрд дол. США. При цьому непрямі втрати у сільському господарстві України через зменшення виробництва, блокаду портів і збільшення виробничих витрат оцінюються у 34,25 млрд дол. США (зокрема у рослинництві через зниження виробництва – 11,2 млрд дол. США; у тваринництві – 348,7 млн дол. США; втрати через скорочення виробництва

озимих культур оцінено у 3 млрд дол. США; багаторічних культур – у 322 млн дол. США; втрати внаслідок порушення логістики становлять 18,5 млрд дол. США)» [1, 20, 37].

В результаті наших досліджень нами виявлено основні ризики які здійснили негативний вплив на: «функціонування аграрного сектору економіки України у 2022 р. в умовах повномасштабної війни. На значній частині сільськогосподарських земель стало неможливим проведення сільськогосподарської діяльності, оскільки вони або окуповані, або перебувають під постійними обстрілами, або заміновані (у 2022 р. порівняно з 2021 р. загальна посівна площа скоротилася на 20 %). Зменшилися обсяги внесення добрив та засобів захисту рослин, що знижує врожайність сільськогосподарських культур та погіршує якісний склад земель. За попередніми оцінками, внутрішнє споживання азотних добрив за 2022 р. знизилося на 40–55 % – з 4,75 млн т до 2–2,9 млн т. На територіях, де велися активні бойові дії, згубного впливу зазнали сільськогосподарські угіддя, якісний стан яких значно погіршився і в майбутньому потребуватиме виділення суттєвих коштів на їх повернення до активного сільськогосподарського вжитку. Значні масштаби воєнного забруднення призведуть до виведення з обробітку на невизначений термін чималих земельних площ, які використовуються для вирощування харчової продукції. Наразі третина українських земель стала зоною ризикового сільського господарства. Погіршилася забезпеченість сільгосппідприємств технікою – продажі комбайнів за 7 міс. 2022 р. порівняно з аналогічним періодом 2021 р. зменшилися у 2,4 рази, тракторів – удвічі[8], що відбувається на тлі значних фізичних втрат техніки внаслідок бойових дій чи її викрадення окупантами. За оцінками, 84,2 тис. одиниць техніки та устаткування (11 % наявних до 24 лютого 2022 р.) є повністю або частково пошкодженими» [1, 20, 37, 46].

Недивлячись на труднощі, з якими стикнувся агробізнес, він проявив свою міцність та потужність. Так, у 2022 році за: «повідомленням Мінагрополітики, у 2022 р. зібрано понад 67 млн т врожаю, що стало одним з

п'яти кращих показників за 30 років. Станом на 12 січня 2023 р. зернових та зернобобових культур зібрано на площі 10,9 млн га (94 %), намолочено 50,965 млн т зерна, зокрема: пшениці обмолочено на 4,979 млн га (100 %), намолочено – 20,2 млн т; кукурудзи на зерно обмолочено на 3,6 млн га (85 %), намолочено – 23,5 млн т. Соняшника зібрано на площі 4,8 млн га (99 %), намолочено 10,5 млн т насіння; сої – на площі 1,5 млн га (100 %), намолочено 3,7 млн т; ріпаку – на площі 1,1 млн га (100 %), намолочено 3,2 млн т. насіння. Україна залишилася одним з гарантів забезпечення продовольчої безпеки у світі. Україна, Туреччина та ООН 22 липня 2022 р. підписали Ініціативу щодо безпечного транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів (зернову угоду), що забезпечило відновлення експорту зерна та пов'язаних з ним харчових продуктів з трьох морських торговельних портів – «Одеса», «Чорноморськ» та «Південний». Дзеркальну угоду з Туреччиною та ООН також підписала РФ. Строк дії угоди становив 120 днів; 17 листопада 2022 р. її було продовжено ще на такий самий термін. Загалом за 11 місяців 2022 р. Україна експортувала 50,9 млн т продукції АПК та харчової промисловості на загальну суму 21,1 млрд дол. США. Серед зазначеної продукції було експортовано: кукурудзи – 21,9 млн т на суму 5,3 млрд дол. США; пшениці – 9,6 млн т на суму 2,3 млрд дол. США; олії соняшnikової – 3,9 млн т на суму 5,0 млрд дол. США; насіння ріпаку – 2,9 млн т на суму 1,4 млрд дол. США. За даними Мінінфраструктури, щомісяця із трьох українських портів – «Одеса», «Чорноморськ» та «Південний» – планується експортувати 5 млн т зерна. Загалом за 150 днів, від відправлення першого судна з одеських портів, у рамках «зернового коридору» з України вийшло 605 кораблів. За період роботи «зернового коридору» з України вивезено 15,9 млн т агропродукції, зокрема пшениці – 4,7 млн т, кукурудзи – 7 млн т.» [1, 20, 37, 46].

У 2023 році суттєво: «скоротилась посівна площа сільськогосподарських культур та їх валовий збір. За попередніми даними структурних підрозділів обласних державних адміністрацій, очікувана посівна площа всіх категорій

господарств на підконтрольній території України під урожай 2023 р. має скласти 21,8 млн га, що на 6,8 млн га менше від показника 2021 р. (28,6 млн га). Складна ситуація спостерігається і у тваринницькій галузі, передусім через скорочення поголів'я тварин у господарствах населення, зростання витрат на виробництво (через повномасштабну війну збільшення витрат на тваринництво відчули 64 % домогосподарств) й відсутність фінансових ресурсів у аграріїв для відбудови зруйнованих тваринницьких приміщень та закупівлі молодняку тварин. На функціонування галузі впливатиме й стан забезпечення тваринницьких підприємств електроенергією, від стабільного постачання якої залежать системи вентиляції, опалення та годівлі, а також охолодження і зберігання продукції» [1, 20, 37, 46].

У зв'язку з окресленими нами подіями варто відмітити, що агробізнес потребує невідкладного вирішення вказаних проблем:

- дотримання вимог щодо необхідного комплексу посівних робіт;
- забезпечувати відновлення твариноферм, комплексів, продовжувати заходи дії зернових коридорів;
- збільшення терміну їх впровадження на час воєнного стану;
- реалізація напрямків адаптація аграрної політики України до відповідних положень Спільної аграрної політики ЄС.

2.2. Фінансово-економічний аналіз діяльності ТОВ «Промислова група «Харвест»

Фінансово-економічний аналіз ТОВ «Промислова група «Харвест» проведемо на основі фінансової звітності. З метою проведення фінансово-економічного аналізу проведемо аналіз складу та структури джерел коштів (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1 - Аналіз складу та структури пасивів ТОВ Промислова група «Харвест» за 2020 -2022 року

Джерела коштів	Показник станом на					
	31.12.2020р.		31.12.2021р.		31.12.2022р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Статутний капітал	425,4	7,58	425,4	4,93	425,4	7,58
Інший додатковий капітал	746,1	13,3	746,1	8,65	746,1	13,3
Резервний капітал	3047,2	54,32	4830,5	55,98	3384,7	45,04
Нерозподілений прибуток (непокріті збитки)	337,5	6,02	2610	30,25	1446,3	19,25
Всього по I розділу	4556,2	81,22	8612	99,81	6002,5	79,88
Довгострокові кредити банків	0	0	0	0	780,5	10,39
Короткострокові кредити банків	1051,6	18,75	0	0	728,8	9,69
Поточні зобов'язання: - з бюджетом	1,8	0,03	17	0,19	1,9	0,03
Інші поточні зобов'язання	0	0	0	0	0,8	0,01
Всього по IV розділу	1053,4	18,78	17	0,19	731,5	9,73
Баланс	5609,6	100	8629	100	7514,5	100

Джерело: [складено та узагальнено автором]

Проведений нами аналіз пасивів ТОВ Промислова група «Харвест» за 2020 – 2022 роки наочно свідчить, що відбуваються помітні коливання в складі та структурі джерел коштів підприємства, що пояснюється загальними кризовими явищами в економіці. Так, спостерігається збільшення джерел

формування майна підприємства за 2020-2022 роки на 1904,9 тис. грн., це пояснюється зменшенням суми залучених коштів на 312,4тис.грн.

Таблиця 2.2 - Динаміка складу та структури джерел ТОВ «Промислова група «Харвест»

Джерела коштів	Відхилення					
	абсолютне (±)			відносне (%)		
	2021/ 2020	2022/ 2021	2022/ 2020	2021/ 2020	2022/ 2021	2022/ 2020
Статутний капітал	0	0	0	0	0	0
Інший додатковий капітал	0	0	0	0	0	0
Резервний капітал	1783,3	-1445,8	337,5	36,92	-42,72	9,97
Нерозподілений прибуток	2272,5	-1163,7	1108,8	87,06	-80,46	76,66
Всього по I розділу	4055,8	-2609,5	1446,3	47,09	-2609,5	24,09
Довгострокові кредити банків	0	780,5	780,5	0	100	100
Короткострокові кредити банків	-1051,6	728,8	-322,8	-100	100	-44,29
Поточні зобов'язання: - з бюджетом	15,2	-15,1	0,1	89,4	-794,7	5,26
Інші поточні зобов'язання	0	0,8	0,8	0	100	100
Всього по IV розділу	-1036,4	714,5	-312,4	-6096,47	9,54	-44
Баланс	3019,4	-1114,5	1904,9	34,99	-14,8	25,35

Джерело: [складено та узагальнено автором]

Одночасно, власний капітал збільшився на 1446,3 тис. грн., що пояснюється збільшенням всіх структурних елементів власного капіталу, окрім статутного капіталу та іншого додаткового капіталу, які впродовж трьох років залишалися незмінними. Також, спостерігаємо збільшення короткострокових кредитів ТОВ Промислова група «Харвест» у 2020 році на суму 1051,6тис. грн. В 2020 році сума кредиту була погашена, а в 2022 році підприємство знову отримало кредит в сумі 1509,8тис.грн. Заборгованість перед постачальниками та інші види кредиту товариство не залучало.

Спостерігається коливання зобов'язань перед бюджетом. Зміни у структурі та динаміці коштів ТОВ Промислова група «Харвест» можна відстежити в таблиці 2.2.

Показником майнового стану підприємства є власний капітал. «Промислова група «Харвест» в своєму розпорядженні має власний капітал розділений на статутний та резервний капітал, нерозподілений прибуток та інший додатковий капітал. Так, 67% складає резервний капітал, що забезпечить підприємству здатність у разі непередбачуваних подій вчасно та в повному обсязі розраховуватись з боргами та покривати ймовірні збитки.

Таблиця 2.3 - Аналіз структури та динаміки активів ТОВ «Промислова група «Харвест» за 2019 -2022 роки

Засоби підприємства	Показник (тис. грн.) станом на			Питома вага			Зміни в структурі (%)		
	31.12. 2020 р.	31.12. 2021 р.	31.12. 2022 р.	31.12 2020 р.	31.12 2021 р.	31.12 2022 р.	2021/ 2019	2022/ 2020	2022/ 2021
I. Необоротні активи	2982,1	5959	4688,7	53,16	69,06	62,4	15,9	-6,66	9,24
Виробничі запаси	491,3	575	5906	8,76	6,66	7,87	-2,1	1,21	-0,89
Поточні біологічні активи	17,5	0	0	0,31	0	0	-0,31	0	-0,31
Незавершене виробництво	673,2	725	943,2	12	8,4	12,55	-3,6	4,15	0,55
Готова продукція	1282,8	1005	1025,2	22,87	11,65	13,64	-11,22	1,99	-9,23
Дебіторська заборгованість з бюджетом	99	0	63,3	1,77	0	0,84	-1,77	0,84	-0,93
Інша дебіторська заборгованість	52,4	9	13,9	0,93	0,1	0,18	-0,83	0,08	-0,75
Грошові кошти	11,3	356	189,6	0,2	4,13	2,52	3,93	-1,61	2,32
Всього за розділом II	2627,5	2670	2825,8	46,84	30,94	37,6	-15,9	6,66	-9,24
Баланс	5609,6	8629	7514,5	100	100	100	-	-	-

Джерело: [складено та узагальнено автором]

З метою проведення оцінки та аналізу фінансово-майнового стану ТОВ «Промислова група «Харвест» за 2020-2022 роки доцільним є визначення та

аналіз обсягів, розмірів, структури та темпів зміни активів підприємства. Аналіз структури, питомої ваги та зміни в структурі активів ТОВ «Промислова група «Харвест» через проведення вертикального та горизонтального аналізу визначає їх загальний стан.

На основі фінансової звітності ТОВ Промислова група «Харвест» здійснимо розрахунок, а отримані результати перенесемо у таблицю 2.3.

Проведений нами аналіз структури, питомої ваги та зміни в структурі активів ТОВ «Промислова група «Харвест» показує, що їхня абсолютна сума загалом протягом трьох років збільшилась на 1905,5 тис. грн. більш деталізовано, то у 2021 році збільшилась до 8629, 0 тис. грн., а у 2022 році зменшилась до 7514,5 тис. грн. це викликано загальноекономічними коливаннями та нестійкістю економіки країни в цілому, та обмеженими можливостями дебіторів своєчасно погашати свою заборгованість.

Аналізуючи структуру активів ТОВ «Промислова група «Харвест» можна помітити певні зміни: так, помітно збільшилась частка основного капіталу на 9,3%, а оборотного навпаки - зменшилась. Зменшення частки оборотного капіталу свідчить про сталий споживчий попит продукції підприємства на ринку. А отже, і змінилась загальна структура капіталу: станом на кінець 2020 року відношення оборотного капіталу до основного становило – 0,89, на кінець 2021 року – 0,46, а на кінець 2022 року – 0,62, що в підсумку сприяє уповільненню його оборотності.

Дослідження показали, що ТОВ «Промислова група «Харвест» у 2020 році придбала Трактор колісний Zetor proxima 85, виробництва Словенія, вантажопідйомністю 4000 кг., зі швидкістю обертання 540/540Е/1000 об/хв, типу – Рядний, з потужністю 62 к. с. (45.57 кВт), на дизельному паливі з кількістю циліндрів – 4, типом керування - механіка. Zetor виготовляє шість моделей тракторів: Zetor Utilix, Zetor Hortus, Zetor Major, Zetor Proximate, Zetor Fortegra і Zetor Crystal. Це придбання дасть змогу пришвидшити обробіток ґрунту тим самим прискорити технологічний процес.

Зменшення обсягів дебіторської заборгованості наочно свідчить про збільшення спроможності досліджуваного підприємства забезпечувати себе

автономно коштами з метою здійснення фінансово-господарської діяльності, оплати комунальних послуг, виплати заробітної плати та відрахувань від неї. І як наслідок, підвищується рівень платоспроможності підприємства. Зміни у структурі джерел коштів ТОВ Промислова група «Харвест» можна прослідкувати в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 –Динаміка складу та структури джерел коштів ТОВ
«Промислова група «Харвест» за 2020-2022 роки

Засоби підприємства	Відхилення					
	Абсолютне (±)			Відносне (%)		
	2021/ 2020	2022/ 2021	2022 /2020	2021/ 2020	2022/ 2021	2022 /2020
Необоротні активи	2976,9	-1270,3	1706,6	49,96	-27,1	36,39
Виробничі запаси	83,7	5331	5414,7	14,56	90,26	91,68
Поточні біологічні активи	-17,5	0	-17,5	-100	0	-100
Незавершене виробництво	51,8	218,2	270	7,14	23,13	28,63
Готова продукція	-277,8	20,2	-257,6	-27,64	1,97	-25,13
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	-99	63,3	-35,7	-100	100	-56,39
Інша дебіторська заборгованість	-43,4	4,9	-38,5	-482,22	35,25	-276,28
Грошові кошти в нац. валюті	344,7	-166,4	178,3	96,83	-87,76	94,04
Всього по розділу	42,5	155,8	198,3	1,59	5,51	7,02
Баланс	3019,4	-1114,5	1904,9	34,99	-14,83	25,35

Джерело: [складено та узагальнено автором]

Наведені вище дані наочно демонструють, що структура ресурсів ТОВ «Промислова група «Харвест» на достатньому рівні, що пов'язано зі зменшенням кредиторської та дебіторської заборгованості підприємства в 2020 році та їх зростанням у 2021 році. Наблюдаємо постійне зниження оборотності активів підприємства.

З метою економічної оцінки діяльності підприємства варто провести аналіз ділової активності. Дані показники визначають, наскільки ефективно підприємство використовує власні кошти. Сюди варто віднести показники оборотності, які відображають фінансовий стан, оскільки швидкість оборотів коштів, або швидкість їх перетворення на грошову форму, прямо впливає на ліквідність активів та загальну платоспроможність.

З метою проведення аналізу показників ділової активності здійснимо розрахунки за допомогою фінансової звітності ТОВ «Промислова група «Харвест» за 2020-2022 роки, а за отриманими нами результатами внесемо у таблицю 2.5.

Таблиця 2.5 - Аналіз показників ділової активності ТОВ «Промислова група «Харвест» за 2020-2022 роки

Показник	31.12.2020р	31.12.21р.	31.12.22р.
Фондовіддача	1,15	2,95	2,2
Оборотність коштів у розрахунках (у обертах)	22,68	1951,67	133,69
Оборотність коштів у розрахунках (у днях)	16,09	0,19	2,73
Оборотність запасів (у обертах)	0,88	7,72	2,57
Оборотність запасів (у днях)	414,77	47,28	142,02
Тривалість операційного циклу	430,86	47,47	144,75
Оборотність кредиторської заборгованості (у днях)	0,48	0	0,11
Тривалість фінансового циклу	431,34	47,47	144,86
Оборотність власного капіталу	0,75	2,04	1,72
Оборотність капіталу	0,61	2,04	1,37

Джерело: [складено та узагальнено автором]

Відповідно до отриманих в результаті розрахунків даних у 2020 році оборотність власного капіталу підвищується, що помітно пришвидшує отримання прибутку та підвищенню платоспроможності ТОВ «Промислова група «Харвест». Але в 2021 році спостерігається негативна тенденція даного показника, а отже і зменшення платоспроможності ТОВ «Промислова група

«Харвест». Оборотність власного капіталу показує, що в 2020 році на одиницю власного капіталу припадає 0,75грн. виручки від реалізації продукції, в 2021 році – 2,04грн., а у 2022році – 1,72грн.

Зрозумілим є, що, змінити тривалість операційного циклу в агробізнесі неможливо, але його зростання помітно знижує ефективність всієї операційної діяльності та його швидкість. Коефіцієнт обіговості основних засобів показує, що на одиницю основних виробничих фондів у припадало лише 1,15грн. виручки, у 2020 році ця сума зросла на 1,8 грн. і становить 2,95грн., а в 2021 році зменшилась на 0,75грн.

З метою більш повного економічної оцінки діяльності ТОВ «Промислова група «Харвест» розрахуємо показники фінансової стійкості, а отримання в результаті розрахунки занесемо у таблицю 2.6.

Таблиця 2.6 - Аналіз показників фінансової стійкості ТОВ
«Промислова група «Харвест» за 2020 – 2022 роки

Показник	31.12.2020р	31.12.2021р	31.12.2022р.
Власні обігові кошти	1574,1	2653	2094,3
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	0,6	0,99	0,46
Маневреність робочого капіталу	1,55	0,87	1,22
Маневреність власних обігових коштів	0,007	0,13	0,14
Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами	0,64	1,15	0,51
Коефіцієнт покриття запасів	1,07	1,15	0,8
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,81	0,99	0,8
Коефіцієнт фінансової залежності	1,23	1	1,25
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,35	0,31	0,22
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,19	0,002	0,2
Коефіцієнт фінансової стабільності	4,33	506,59	3,97
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,81	0,99	0,9

Джерело: [складено та узагальнено автором]

Отже, проаналізовані нами показники наочно свідчать про стабільний стійкий фінансово-економічний стан, підприємство розвивається стабільно, всі розраховані нами показники знаходяться в допустимих межах, що є дуже добрим явищем.

2.3. Економічна оцінка та результати діяльності ТОВ «Промислова група «Харвест»

Для проведення економічної оцінки діяльності ТОВ Промислова група Харвест, проаналізуємо обсяги виробництва продукції, площу посівних угідь та інші показники, які характеризують обсяги та динаміку розвитку ТОВ Промислова група «Харвест», а результати наших розрахунків занесемо у таблицю 2.7.

Таблиця 2.7 - Основні показники оброблення земель ТОВ Промислова група «Харвест» за 2018-2022 роки

Показник	2019		2020		2021		2022	
	га	%	га	%	га	%	га	%
Загальна площа сільськогосподарських угідь	1924	100	1924	100	1949	100	1941	10
У т.ч. ріллі	1924	100	1924	100	1949	100	1941	10
Посівна площа	1648	85,7	1649	85,7	1657	84,3	1657	85,4
Коефіцієнт сільськогосподарського освоєння землі	1	-	1	-	1	-	1	-
Коефіцієнт розораності землі	1	-	1	-	1	-	1	-
Питома вага посівів	-	85,7	-	85,7	-	84,3	-	85,4
Кількість працівників	42		39		42		37	

Джерело: [складено та узагальнено автором]

Аналізуючи показники оброблення земель, які розраховані нами по ТОВ Промислова група «Харвест» спостерігаємо, що за досліджувані роки ТОВ повністю обробляє всю загальну площу земельних угідь, яку має в своєму розпорядженні, на ТОВ Промислова група «Харвест» вся ця землі є орендованою у власників – фізичних осіб. Незначні коливання пов'язані із закінченням терміну договору оренди земельних паїв, та отриманням незначної кількості паїв сільськогосподарського призначення в довгострокову оренду.

Також спостерігаємо, що не вся земля, яка є у розпорядженні ТОВ Промислова група «Харвест» використовується під посів, частка землі знаходиться під випасом та невелика частка під садом, який на даний час не приносить прибутку орендаторам, адже знаходиться у стадії оновлення та поновної заміни садових та фруктових насаджень.

Зрозуміло, що аграрне господарство є сезонним та характеризується обмеженістю використання виробничих ресурсів. Для аграрного виробництва актуальним є аналіз вирощування продукції рослинництва з метою визначення поточного рівня та розробки комплексу заходів на наступний період. Особливістю є те, що економічна ефективність аграрної галузі переважає збільшення обсягів виробництва при цьому мінімізуючи витрати на одиницю продукції. А, отже, основною задачею є розширення площ оброблюваної землі та зниження собівартості продукції землеробства. Сучасне аграрне виробництво супроводжується збільшенням витрат на один гектар посівів та взагалі не знижує його собівартість, адже імпортовані посівні матеріали, паливо, запасні частини, хімічні засоби, добрива здорожчуються через зростання валютного курсу та руйнування раніше налагоджених логістичних шляхів. Інтенсифікувати агробізнес практично неможливо через зрозумілі технологічні особливості вирощування сільськогосподарської продукції та тваринництва, тут можливим є лише підвищення ефективності виробництва аграрної продукції. Розглянемо ефективність виробництва озимої пшениці на ТОВ Промислова група «Харвест» за 2019-2022 роки

Таблиця 2.8 - Ефективність виробництва озимої пшениці на ТОВ
Промислова група «Харвест» за 2019-2022 роки

Показник	2019	2020	2021	2022
Середня урожайність (ц/га)	46,81	41,22	49,95	44,29
Посівна площа (га)	446	429	449	451
Валовий збір (га)	20877,26	17683,38	22427,55	19874,79
Собівартість вирощеної озимої пшениці	142,9	261,9	229,8	351,92
Ціна озимої пшениці (грн/ц)	2750	3900	4200	3600

Джерело: [складено та узагальнено автором]

Аналізуючи ефективність вирощування озимої пшениці бачимо, значні коливання показників урожайності посівних площ, валового збору пшениці озимої, її собівартості та ціни. Так, урожайність зрозуміло не є постійним показником, та завжди супроводжується різкими, постійними коливаннями пов'язаними зі зміною природно-кліматичних особливостей, вологості ґрунтів, середньої температури повітря та інших факторів на які ні виробник ні держава впливу не має.

Зміни посівних площ пов'язані із обов'язковими вимогами посівозмін, тому за досліджуваний період спостанрігається коливання у посівних площах під озиму пшеницю. Відповідно за даний період спостерігаються зміни у валовому зборі озимої пшениці. Собівартість вирощеної озимої пшениці також має різне значення, що пояснюється у різких коливаннях цін на паливо, посівний матеріал, агрохімію, мінеральні добрива, техніку та запасні частини.

Так, у 2020 та у 2021 році як оптові так і роздрібні ціни на паливо були суттєво знижені, а вже у 2022 році через відкриту військову агресію, знищення нафтопереробних заводів та комбінатів, складів та сховищ, також знищення логістичних шляхів майже вдвічі зросли ціни на паливо, що спричинило різке зростання собівартості аграрної продукції.

Крім того, варто відмітити, що рентабельність виробництва прямо залежить від досягнутих показників рентабельності окремих видів виробництв (рослинництво, нішеве рослинництво, тваринництво, вирощування особливих видів тварин, дотримання правил особливого утримання та вигодовування тварин).

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ

3.1. Формування комплексних підходів до підвищення результативності діяльності підприємства

Напрямами організаційно-економічних перетворень підприємства аграрного бізнесу є:

- пристосування до потреб ринку, підвищення якості виробленої продукції;
- удосконалення технічного та організаційно-економічного планування виробничих процесів;
- своєчасне впровадження нових технік та технологій виробництва підприємства агробізнесу;
- придбання нового обладнання та своєчасна модернізація вже існуючого;
- забезпечення безперебійної роботи сільськогосподарських машин, обладнання, приладів, пристроїв та забезпечення комплексного поточного та капітального їх ремонту;
- оптимізація матеріальних та логістичних потоків, поліпшення матеріально-технічного забезпечення підприємств агробізнесу.

Соціальними факторами, які впливають на економічну ефективність варто виділити наступні:

- рівень корпоративної етики, колективної та індивідуальної зацікавленості у результатах роботи підприємства аграрного бізнесу;
- достатній кваліфікаційний рівень працівників, трудової дисципліни, високий рівень самодисципліни;
- рівень соціально-культурного життя, розвиток особистості, рівень демократичних стосунків в колективі.

Підвищенню рівня економічної ефективності вагомо впливають об'єктивні умови виробництва, а саме:

- природно-кліматичні умови, характер та род діяльності підприємства аграрного бізнесу;
- геолокація виробничих та технічних потужностей підприємства;
- структура та масштаби виробничого процесу, рівень комплектації виробництва та його потужності;
- рівень міжгалузевої кооперації;
- умови праці, відновлення та відпочинку;
- можливості запровадження сучасних досягнень науково-технічного прогресу.

Економічна оцінка діяльності підприємств агробізнесу визначається станом та рівнем його конкурентних переваг. Конкурентним перевагам підприємств агробізнесу притаманні риси:

- здатність до динамічного руху;
- здатність до адаптаційних перетворень;
- здатність до тривалої роботи в галузі;
- достатній рівень фінансово-економічної ефективності.

Визначення рівня конкурентних переваг залежить від своєчасного виявлення факторів впливу на них, рівня конкурентних досягнень, виявлення відхилень від запланованих результатів та причин їх виникнення. Оцінка конкурентних переваг є аналізом кожного з факторів впливу на них.

Підприємства агробізнесу мають покращувати свої адаптаційні характеристики, адже, важливим є адаптування до зовнішніх та внутрішніх факторів. Розроблений ефективний адаптаційний механізм має бути спрямований на досягнення високого рівня конкурентних переваг та вироблення основних засад конкурентоспроможності. Так, конкурентоспроможність варто розглядати як поєднання раціонального використання економічного, виробничого, фінансового, трудового потенціалу та вірності адекватності прийняття управлінських рішень.

Виявлення факторів зовнішнього та внутрішнього впливу, визначення сильних та слабких сторін аграрного виробництва дають змогу підвищити економічну ефективність підприємств агробізнесу. Так, основними загрозами для конкурентного розвитку підприємства агробізнесу є:

- розвинена монополія великих аграрних корпорацій, переробних комбінатів;
- застарілі матеріально-технічні ресурси, повільне оновлення основних виробничих фондів;
- посилення кризових явищ спричинених військово-політичними діями та загальною фінансово-економічною нестабільністю;
- відсутність належного експертного оцінювання явищ і процесів в агробізнесі.

Заходами подолання кризових явищ у вітчизняному агробізнесі є:

- впровадження світового досвіду регулювання агробізнесу;
- розширення спектру заготівельних та переробних комбінатів, виробництв, що мінімізує монопольні дії;
- впровадження виробництва нових сучасних видів продуктів харчування, а саме: здорове харчування без барвників та консервантів, зеленого харчування, екологічно чистого харчування та інше.

В процесі виявлення заходів економічної ефективності аграрного виробництва варто значну увагу приділяти інноваційним технологіям ведення агробізнесу, що проявляється у інноваційних технологіях ведення агробізнесу, інноваційних технологіях вирощування та переробки продукції та її зберігання. Так, інноваційні технології мають проявлятися у наступних заходах:

- автоматизації та цифровізації щоденних виробничих та фінансово-економічних завдань;
- спрощенні та зменшенні витрат на технологічні, виробничі, транспортні та фінансово-економічні задачі;
- використання розумних технологій у веденні бізнесу;

- забезпечення безпечного та екологічно чистого виробництва та транспортування;
- впровадження у виробництво робототехніки.

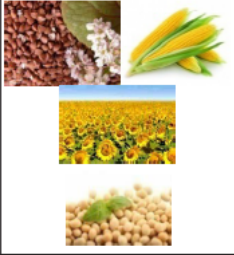
Рисунок 3.1 – Шляхи підвищення ефективності діяльності підприємств агробізнесу

Джерело: [3,16]

У своїх дослідженнях Багорка М.О. та Варварова А.С. маркетингові інструменти з метою підвищення ефективності аграрного виробництва. Так, у

таблиці 3. представлені основні напрямки удосконалення стратегії розвитку агробізнесу через товарні, цінові, збутові заходи.

Таблиця 3.1 – Товарні, цінові та збутові методи підвищення економічної ефективності діяльності підприємства агробізнесу

Товар 	Продукція, яка представлена для реалізації в аграрному підприємстві має характеризуватися досить високими показниками конкурентоспроможності за рахунок екологічності продукції та її високої якості. Основні напрями диверсифікації товару: – створення нових видів сільськогосподарської продукції; – вирощування та реалізація екологічно безпечної сільськогосподарської продукції; – розширення асортименту за рахунок включення продукту з різноманітними властивостями (полуниця, малина тощо); – вирощування та реалізація овочевої продукції ранніх сортів (у теплицях)
Ціна 	Асортиментний ряд реалізованої продукції має відрізнятися доволі гнучкою ціновою політикою, котра орієнтована на покупця із різним видом доходу (низьким, середнім та високим). Основні напрями диверсифікації ціни: – забезпечення якісних умов зберігання продукції, з метою сезонного розширення збуту продукції; – за рахунок сортування та доробки власної продукції (підвищити ціну на 20-30%); – знижки (до 10%) за велику партію реалізації продукції; – знижки (на 10%) за само вивіз великої партії продукції; – знижки за додатково куплену партію товару у великій кількості (до 5%).
Система збуту 	Основні напрями диверсифікації збуту: – забезпечення активного збуту продукції з липня по жовтень через різні канали розподілу; – забезпечення збуту через пошук найбільш прибуткових каналів розподілу; – забезпечення активного прямого збуту споживачам великими партіями (зерно, овочі); – забезпечення активного непрямого збуту оптовим та іншим посередникам великими партіями за помірними цінами.
Методи просування товарів на ринку 	Для ефективного просування підприємство має користуватися, перш за все Інтернет ресурсом, використовувати засоби масової інформації, публікації в спеціалізованих журналах агробізнесу, приймати активну участь у виставках та ярмарках.

Джерело: [5,6, 7, 62]

В сучасному агробізнесі економічній ефективності діяльності активно сприяє обґрунтована політика просування вирощеної та переробленої продукції, вирощення аграрної продукції нішевих культур. Що пояснюється загостренням конкуренції, інколи навіть занадто завищених вимог споживачів до якості, сервісного обслуговування та методів доставки. На обсяги реалізації, а отже і економічні результати діяльності агровиробника активно впливають такі позначки як маркування продукції, склад, номер партії, серії та інші показники.

Дотримання вимог розробленої ефективної економічної стратегії сприятиме інноваційному розвитку агробізнесу та його економічній безпеці. В сучасних умовах саме кінцевий споживач диктує вимоги до виробника щодо якості, складу, пакуванню, маркуванню та ін., при цьому якість є найголовнішим чинником споживання продукції.

Проведені нами дослідження показали, що нажаль, ТОВ Промислова група «Харвест» не розвинута система просування продукції, своєчасного інформування споживачів до змін якісних характеристик та товарних продукції та змін в асортименті. Тому, рекомендуємо поєднувати якісні фактори впливу на економічний розвиток підприємства, експертних оцінок фахівців агробізнесу, засади та методи факторного аналізу. В процесі формування комплексних підходів до підвищення результативності діяльності підприємства це дозволить вирішувати наступні завдання:

- виявлення змін споживчої поведінки;
- визначення вимог та актуальних потреб споживачів;
- перспективне дослідження уявних потреб споживачів;
- окреслення ідей кінцевого споживача та виявлення моделі його поведінки.

У зв'язку з цим пропонуємо розглянути концепцію економічної ефективності розвитку підприємств агробізнесу з урахуванням механізму оцінки стану підприємства, механізму вибору сценарію виробництва продукції зернових культур та механізму вибору стратегії поведінки на ринку (рисунок 3.2).

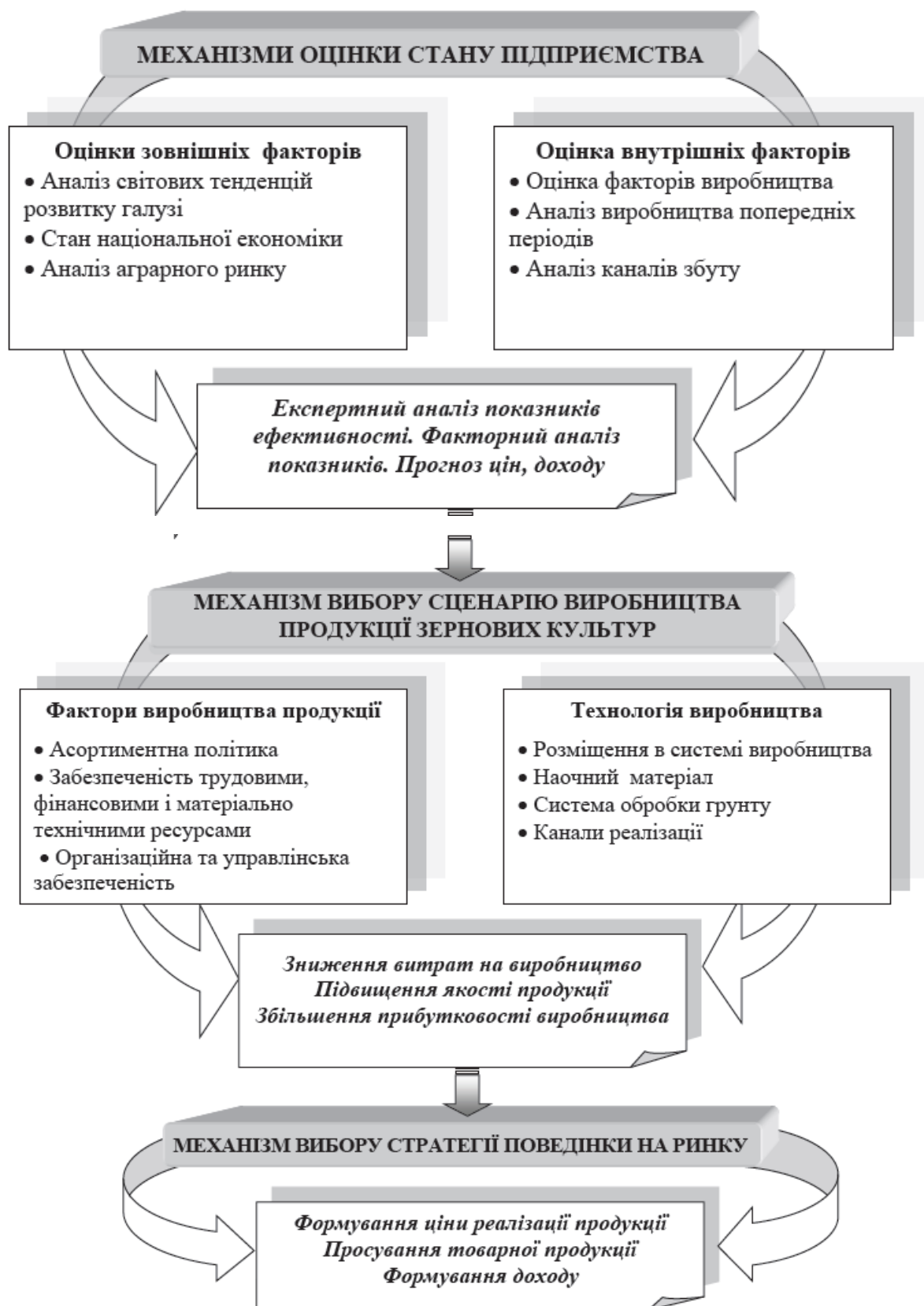

Рисунок 3.2 – Концепція економічної ефективності розвитку підприємств агробізнесу

Джерело: [7, 62, 64]

Запропоновані заходи, які поєднані у загальну Концепцію економічної ефективності розвитку підприємств агробізнесу дозволяє поєднувати завдання та механізми підвищення ефективної діяльності підприємства в єдину стратегію розвитку, використовуючи вже розглянуті нами традиційні заходи та методики економічної оцінки діяльності підприємств агробізнесу, розширювати виробничу, технологічну, управлінську, асортиментну та збутову політики розвитку тим самим сприяти розвитку не лише окремого підприємства, а і зміцненню фінансово-економічної стійкості всієї країни.

3.2. Шляхи підвищення економічної ефективності та зміцнення аграрного сектору

В сучасних умовах розвитку головним завданням діяльності аграрного сектору є: «створення безпечних умов для ведення діяльності, а саме: розмінування територій, які дорівнюють за площею розмірам багатьох країн Європи в цілому, реконструкція або відбудова з нуля елеваторів, сховищ, тваринницьких ферм, комплексів з розведення птиці потребує навіть за найсприятливіших обставин не менше 10 років. Такий термін є за висновками експертного середовища мінімальним для вирішення проблем з ліквідністю після відновлення всіх активів.

Офіційний прогноз об'єму необхідних для відновлення коштів станом на початок весни 2022 року мав такі показники:

1. Розмінування територій – \$29,7 млрд.
2. Відбудова пошкоджених інфраструктурних об'єктів – \$1,06 млрд.
3. Відновлення систем зрошування та забезпечення водними ресурсами – \$8,9 млрд.
4. Закупівлі замість знищеної техніки сільськогосподарського призначення нових зразків потребують коштів у еквіваленті \$2,89 млрд» [1, 37].

За даними опитувань: «міжнародної маркетингової групи, створеної на паритетних засадах Українською Радою Бізнесу та Help-Ukraine, природний оптимізм наших фермерів є визначальним для оптимістичного погляду в майбутнє. Попри всі негаразди більшість респондентів позитивно відгукуються про поточний стан справ, але відзначають потребу у можливості доступу до донорських програм та співпраці з кредитними установами. Не менш актуальним є оновлення та поповнення технічними засобами для ведення повноцінної господарської діяльності. Сучасне ефективне обладнання буде одним з головних інструментів для прискорення процесу відновлення агропромислового комплексу. Експерти в галузі сільськогосподарського виробництва радять звернути увагу на продукцію вітчизняної компанії Egritech – одного з лідерів на українському ринку виробництва сучасної техніки для збирання та транспортування зернових культур. Вигідні ціни від безпосереднього виробника та відповідність європейським стандартам якості притамані всім зразкам продукції. Адже оптимізація процесів – це один з небагатьох інструментів покращення економічної ситуації бізнесу. А сучасна техніка, для збору та транспортування врожаю, можуть допомогти в оптимізаційних процесах. Цьому також сприяє можливість придбати техніку в кредит, лізинг, та отримати підтримку від держави» [1,37, 46].

Крім того, з метою підвищення економічної ефективності сучасного агробізнесу необхідно проводити заходи щодо оптимізації витрат паливно-мастильних матеріалів для сільськогосподарської техніки. Так, кожен агровиробник стикається із проблемою обліку паливно-мастильних матеріалів та нормами їх витрат. «При розробці внутрішніх норм списання ПММ можна:

- орієнтуватись на норми, розроблені НДІ «Украгропромпродуктивність»;
- замовити розроблення індивідуальних нормативів у НДІ «Украгропромпродуктивність»;
- враховувати технологічні норми, надані виробником сільгосптехніки в технічній документації;

- для тракторів застосовувати ДБН В.2.8-12-2000 «Типові норми витрат пального і змащувальних матеріалів для експлуатації техніки в будівництві», затверджені наказом Держбуду від 12.01.2000 р. № 9, та Норми витрат паливно-мастильних матеріалів на роботу дорожньо-будівельних та спеціальних машин, затверджені наказом корпорації Укравтодор від 14.08.96 р. № 156» [1, 37, 46].

Важливо відзначити, що: «нормування ПММ покликане забезпечити контроль за використанням нафтопродуктів на самому підприємстві – менеджмент має упевнитись у тому, що пальне використовується виключно за призначенням і не розкрадається. Крім того, економія пального має бути метою будь-якого сільгосппідприємства, яке турбується про успішність своєї справи та про екологію. Для більш ефективного використання ресурсів необхідно оптимізувати витрати ПММ на сільгосптехніку. Глобальні напрямки економії пального та мастил включають використання покращених технологій обробітку ґрунту, посіву та догляду за посівами. На обробіток ґрунту припадає від 20 до 40 відсотків енергетичних витрат. Зекономити пальне можна при використанні технологій безполицевого обробітку ґрунту, мінімального (mini-till) та нульового (no-till). До напрямів економії пального можна віднести вдосконалення структури машинно-тракторного парку, особливо раціональне використання тракторів для виконання малоенергетичних транспортних операцій. Іноді трактори перевозять лише 35-50% вантажу через нераціональне комплектування агрегатів. Варто також використовувати комбіновані агрегати – це може знизити витрати паливно-мастильних матеріалів практично на 20%.

Сучасні методи оптимізації витрат пально-мастильних матеріалів охоплюють і використання перевантажувальних бункерів. Коли на полях бруд, зерновозу складно переміщатися по полю, йому доводиться прискоритися, темп руху стає нерівномірним – це призводить до надмірних витрат ПММ. Бункер накопичувач зерна з легкістю заїде та виїде з поля, а його використання скорочує час збирання врожаю, що своєю чергою скорочує витрати

пального. Заощадити на витратах ПММ може тільки те підприємство, яке уважно і прискіпливо ставиться до техніки на своєму балансі. Перед початком польових робіт слід вчасно обслужити та, за потреби, провести ремонт сільськогосподарської техніки. Адже навіть одна несправна форсунка збільшує витрати пального на 15-20%. Оновлення машинно-тракторного парку і придбання високотехнологічних та енергомістких засобів – це критично важливий аспект для скорочення витрат ПММ» [1,37, 46, 47].

Крім того варто відмітити, що: «раціональним рішенням буде купити сільськогосподарську техніку, що має сервісне обслуговування в Україні. Б/в сільгосптехніка з Європи є популярною серед аграріїв, але така покупка найчастіше призводить до проблем з обслуговуванням, що в довгостроковій перспективі призводить до зайвих витрат, в тому числі і пального. Тому найкращим варіантом буде обрати виробництво сільськогосподарської техніки в Україні, адже так покупець отримує і нову сучасну техніку, і можливість безпроблемно її обслуговувати.

Серед додаткових методів економії пально-мастильних матеріалів необхідно відзначити:

- оптимізація руху агрегатів на ділянках – наприклад, чим менше поворотів, і чим довший рух по прямій, тим менше витрачається палива;
- у випадках, коли це не знижує рівень врожайності, можна знижувати глибину обробки ґрунту або виключати якісь технологічні операції;
- правильне керування технікою – рівномірний рух, відсутність різких прискорень;
- догляд за технікою – вчасне ТО, ремонт систем, заміна фільтрів» [1,4, 46].

Отже, витрати паливно-мастильних матеріалів, їх якість, умови транспортування та зберігання мають серйозний вплив на економічну діяльність підприємства агробізнесу, а отже і на всю його економічну ефективність. Крім того важливе значення має сільськогосподарська техніка

її умови завезення в Україну, можливості сервісного обслуговування, монтажу, гарантійного та постгарантійного обслуговування.

Отже, всі аспекти фінансової стійкості суб'єктів господарювання у системі агробізнесу на сьогодні мають особливу актуальність. Агробізнес є важливою складовою економіки та забезпечує продовольчу безпеку держави, тому фінансова стійкість його учасників прямо впливає на розвиток галузі та добробут населення держави. Першим актуальним аспектом фінансової стійкості суб'єктів господарювання є доступність фінансування. На сьогодні більшість сільськогосподарських підприємств потребують достатніх фінансових ресурсів для придбання основних засобів виробництва: земельних ресурсів, насіння, добрив, техніки та інших. Однак часто фінансові інститути виявляють обережність при видачі позик аграрним підприємствам через високі ризики, пов'язані з природними умовами, мінливістю ринку та іншими факторами.

Тому важливо розробляти механізми, які полегшать доступ до фінансування та нададуть аграрним підприємствам можливість фінансової стійкості та розвитку. Другий актуальний аспект – управління фінансовими ризиками. Агробізнес пов'язаний з різними ризиками, такими як зміна цін на сировину, зміна кліматичних умов, захворювання рослин та тварин, політичні фактори та інші. Суб'єкти господарювання повинні розробляти стратегії управління ризиками, щоб мінімізувати втрати та забезпечити фінансову стійкість. Це може включати диверсифікацію культур, страхування, використання фінансових інструментів для захисту від цінових коливань та інші підходи до управління ризиками.

Концепція формування системи управління ризиками включає в себе чотири етапи:

- 1) аналіз основних видів ризиків сільськогосподарського підприємства, визначення сили їх впливу на діяльність підприємства;
- 2) визначення рівня ризиків і можливої величини втрат;

3) визначення найбільш ефективного методу управління, та виявлення джерел відшкодування можливих сум втрат;

4) визначення ефективності управлінських впливів, тобто оцінка управління. Крім того, для сільського господарства притаманні специфічні ризики, що зароджуються в природній сфері. Несприятливі кліматичні умови обумовлюють появу погодних ризиків, тобто можливості зазнати збитків через зміну погодних умов. Прикладами біологічних ризиків у тваринництві можуть служити втрати від загибелі і хвороби худоби. Описана концепція дозволяє заздалегідь оцінити ступінь ризику, а також визначити економічну ефективність управління (страхування) ризиками та оцінити його вплив на загальну фінансову стійкість суб'єкта господарювання в системі агробізнесу України.

ВИСНОВКИ

Таким чином, під економічною ефективністю розуміють максимальну вигоду, яку можна отримати за мінімальних затрат у процесі економічної діяльності з урахуванням додаткових умов, які мають місце в момент визначення ефективності відповідного господарського заходу. Проблема підвищення ефективності виробництва та діяльності підприємства загалом полягає в забезпеченні максимально можливого результату на кожну одиницю затрачених трудових, матеріальних і фінансових ресурсів. Основними напрямками підвищення ефективності роботи підприємства є ресурсний, організаційний та технологічний. Одним з основних напрямів є ресурсний, який базується на необхідності проведення детального аналізу використання наявних матеріальних та трудових ресурсів. Із вищесказаного можемо дійти висновку, що тільки комплексне використання наведених напрямів зможе вплинути на темпи зростання ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Отже, в процесі визначення економічної оцінки діяльності підприємств агробізнесу доцільним є розгляд наступних напрямків:

- рівень виробничої механізації, рівень автоматизації аграрного виробництва;
- обсяги збільшення потужності машин та виробничого обладнання;
- зростання обсягів електрифікації, механізації, автоматизації, інформатизації та інфокомунікації аграрного виробництва;
- інтенсифікація виробництва, заміна людської праці машинами, створення нових технологій;
- мінімізація матеріально-технічних ресурсів та матеріаломісткості продукції.

Напрямами організаційно-економічних перетворень підприємства аграрного бізнесу є:

- пристосування до потреб ринку, підвищення якості виробленої продукції;
- удосконалення технічного та організаційно-економічного планування виробничих процесів;
- своєчасне впровадження нових технік та технологій виробництва підприємства агробізнесу;
- придбання нового обладнання та своєчасна модернізація вже існуючого;
- забезпечення безперебійної роботи сільськогосподарських машин, обладнання, приладів, пристроїв та забезпечення комплексного поточного та капітального їх ремонту;
- оптимізація матеріальних та логістичних потоків, поліпшення матеріально-технічного забезпечення підприємств агробізнесу.

Соціальними факторами, які впливають на економічну ефективність варто виділити наступні:

- рівень корпоративної етики, колективної та індивідуальної зацікавленості у результатах роботи підприємства аграрного бізнесу;
- достатній кваліфікаційний рівень працівників, трудової дисципліни, високий рівень самодисципліни;
- рівень соціально-культурного життя, розвиток особистості, рівень демократичних стосунків в колективі.

Підвищенню рівня економічної ефективності вагомо впливають об'єктивні умови виробництва, а саме:

- природно-кліматичні умови, характер та род діяльності підприємства аграрного бізнесу;
- геолокація виробничих та технічних потужностей підприємства;
- структура та масштаби виробничого процесу, рівень комплектації виробництва та його потужності;
- рівень міжгалузевої кооперації;
- умови праці, відновлення та відпочинку;
- можливості запровадження досягнень науково-технічного прогресу.

Економічна оцінка діяльності підприємств агробізнесу визначається станом та рівнем його конкурентних переваг. Конкурентним перевагам підприємств агробізнесу притаманні риси:

- здатність до динамічного руху;
- здатність до адаптаційних перетворень;
- здатність до тривалої роботи в галузі;
- достатній рівень фінансово-економічної ефективності.

Визначення рівня конкурентних переваг залежить від своєчасного виявлення факторів впливу на них, рівня конкурентних досягнень, виявлення відхилень від запланованих результатів та причин їх виникнення. Оцінка конкурентних переваг є аналізом кожного з факторів впливу на них.

Підприємства агробізнесу мають покращувати свої адаптаційні характеристики, адже, важливим є адаптування до зовнішніх та внутрішніх факторів. Розроблений ефективний адаптаційний механізм має бути спрямований на досягнення високого рівня конкурентних переваг та вироблення основних засад конкурентоспроможності. Так, конкурентоспроможність варто розглядати як поєднання раціонального використання економічного, виробничого, фінансового, трудового потенціалу та вірності адекватності прийняття управлінських рішень.

Виявлення факторів зовнішнього та внутрішнього впливу, визначення сильних та слабких сторін аграрного виробництва дають змогу підвищити економічну ефективність підприємств агробізнесу. Так, основними загрозами для конкурентного розвитку підприємства агробізнесу є:

- розвинена монополія великих аграрних корпорацій, переробних комбінатів;
- застарілі матеріально-технічні ресурси, повільне оновлення основних виробничих фондів;
- посилення кризових явищ спричинених військово-політичними діями та загальною фінансово-економічною нестабільністю;

- відсутність належного експертного оцінювання явищ і процесів в агробізнесі.

Заходами подолання кризових явищ у вітчизняному агробізнесі є:

- впровадження світового досвіду регулювання агробізнесу;
- розширення спектру заготівельних та переробних комбінатів, виробництв, що мінімізує монопольні дії;
- впровадження виробництва нових сучасних видів продуктів харчування, а саме: здорове харчування без барвників та консервантів, зеленого харчування, екологічно чистого харчування та інше.

В процесі виявлення заходів економічної ефективності аграрного виробництва варто значну увагу приділяти інноваційним технологіям ведення агробізнесу, що проявляється у інноваційних технологіях ведення агробізнесу, інноваційних технологіях вирощування та переробки продукції та її зберігання. Так, інноваційні технології мають проявлятися у наступних заходах:

- автоматизації та цифровізації щоденних виробничих та фінансово-економічних завдань;
- спрощенні та зменшенні витрат на технологічні, виробничі, транспортні та фінансово-економічні задачі;
- використання розумних технологій у веденні бізнесу;
- забезпечення безпечного та екологічно чистого виробництва та транспортування;
- впровадження у виробництво робототехніки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аграрний сектор економіки: підсумки 2022 та прогноз на 2033. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ahraryy-sektor-ekonomiky-pidsumky-2022-ta-prohnoz-na-2023-rik>
2. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, практика, аналіз: монографія. Київ: КНЕУ, 2005. 292 с.
3. Антоненко В.М. Економіка і управління підприємствами: теорія, методика, практика: колект. монографія; Центр фінанс.-екон. наук. дослідж. Полтава: Астроя, 2020. 240 с.
4. Арестов Т. Оптимізація витрат пально-мастильних матеріалів на сільгосптехніку. 22.09. 2023р. URL: <https://egritech.org/uk/korisna-informaciya/optymizacziya-vytrat-palno-mastylnyh-materialiv-na-silgosptehniku/>
5. Багорка М.О., Варварова А.С. Напрямки підвищення ефективності комплексу маркетингу аграрних підприємств. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2022. Випуск 43. С 7 -12.
6. Багорка М.О. Формування екологічно орієнтованого комплексу маркетингу в аграрному виробництві. *Міжнародний науково-виробничий журнал «Економіка АПК»*. 2017. № 5, травень. С. 43–51.
7. Багорка М.О., Абрамович І.А. Формування комплексної системи аграрного маркетингу підприємства. *Збірник наукових праць «Проблеми системного підходу в економіці»*. 2022. № 1 (87). С. 97–102. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2022-1-14>
8. Багорка М.О., Юрченко Н.І. Формування комплексної системи маркетингу на підприємстві. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія «Економіка і управління»*. 2020. Том 31 (70). № 1. С. 102–108.

9. Беззубченко О. А. Економічна безпека як складова стратегії розвитку підприємства в умовах нестабільності. Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Економіка. 2020. Вип. 19. С. 20-27.

10. Боришкевич І.І. Теоретичні підходи до розуміння сутності стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств. Інноваційна економіка. 2016. №9-10. с. 88-92.

11. Гадзало Я. Вітчизняне сільське господарство в сучасних умовах: виклики та шляхи їх подолання. Доповідь на сесії Загальних зборів Національної академії аграрних наук України 29 листопада 2023 року. URL: <http://naas.gov.ua/upload/iblock/9e1/%D0%92%D0%86%D0%A2%D0%A7%D0%98%D0%97%D0%9D%D0%AF%D0%9D%D0%95%20%D0%A1%D0%86%D0%90%D0%9B%D0%9E.pdf>

12. Горобець Т.А., Гончарук А.Г. Методичний підхід до оцінки ефективності діяльності підприємств малого та середнього бізнесу. Проблеми сучасного підходу в економіці. 2019. С. 77 - 86. URL: http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/5_73_1_2019_ukr/12.pdf

13. Висоцький Т. Стратегія розвитку АПК України на 10 років спрямована на зростання врожаю до 150 млн тонн і вертикальну інтеграцію. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/918388.html>

14. Даньків Й.Я., Макарович В.К. Ефективність діяльності підприємства: аналітичні аспекти. Бухгалтерський облік і аудит. 2017. № 6. С. 30–40.

15. Дудукало Г.О. Аналіз методів оцінювання ефективності управління діяльністю підприємства. Ефективна економіка. 2012. № 3. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1031>

16. Гончарук А.Г. Формування механізму управління ефективністю підприємства (на прикладі харчової промисловості) : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Одеса, 2010. 474 с.

12. Гречко А.В., Гречухін А.С. Оцінка ефективності виробничої діяльності підприємства. Ефективна економіка. 2016. № 1. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2016/44.pdf
18. Грановська В.Г. Конкурентні стратегії розвитку аграрних підприємств у глобалізованому світі. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». 2016. Вип. 1. С. 84 - 90.
19. Григораш О.В., Булигіна Д.О. Фактори підвищення ефективності діяльності підприємства. Приазовський економічний вісник. 2018. Вип. 6 (11). С. 154-158.
20. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. Офіційний сайт. URL:land.gov.ua
21. Доценко І. О., Мельничук О. П. Стратегічне управління фінансово-економічною безпекою підприємства. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2018. № 3. С. 79-84.
22. Доценко І. О. Стратегія управління фінансовими ризиками підприємства в процесі формування його фінансової безпеки. Modern economics. 2020. № 20. С. 73-78.
23. Євтушеноко Н.О., Пільник Т.А. Конкурентна стратегія підприємства: сутність, підходи та принципи формування. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2022. №3-4. С. 29-34.
24. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. Київ: Знання, 2007. 1072 с.
25. Калетнік Г.М., Старосуд В.І., Амонс С.Е. Організаційно-економічні засади підвищення ефективності виробництва насіння цукрових буряків. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. № 10. С. 10-17.
26. Косянчук Т.Ф., Кучма С.В. Теоретичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства за сучасних умов. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2014. № 3. Т. 3. С. 113–116.

27. Кононенко Л.В. Стратегія розвитку агропромислового комплексу: сучасний стан та напрямки оптимізації. Економічний простір. 2022. №182. С. 79-82. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1193/1149>
28. Копча Ю. Ю. Науковий підхід до формування стратегічних орієнтирів управління потенціалом економічної безпеки підприємств. Бізнес Інформ. 2019. № 7. С. 330-336.
29. Кравченко О. В. Поняття стратегії розвитку підприємства. Вісник Сумського національного аграрного університету. 2010. № 1 (22). С. 267-272.
30. Кулиняк Ю.І. Проблеми визначення сутності конкурентної стратегії організації. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2011. № 714. С. 87–95.
31. Лазарева Н.О. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності виноробних підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Одеса, 2017. 22 с
32. Лебедева А.М. Методичні аспекти аналізу рентабельності діяльності підприємства. Вісник Одеського національного університету. Економіка. 2012. № 17. Вип. 3–4. С. 29–36.
33. Лізут Р. А. Ефективність систем стратегічного управління організаційно-економічною безпекою аграрних підприємств. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2019. № 3. С. 94-99.
34. Лізут Р. А. Загальні та деталізовані стратегії управління організаційно-економічною безпекою підприємств. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. 2019. Вип. 202. С. 265-274.
35. Лясковець О. В. Теоретико-методичні основи забезпечення стратегічного управління розвитком економічної безпеки підприємств машинобудування. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2018. № 2. С. 129-134.
36. Маркіна І.А. Методологічні питання ефективності управління. Фінанси України. 2013. № 6. С. 24–32.

37. Матвеев М. Аналітика. Ринок землі. Сільське господарство та ринок сільськогосподарських земель України: вплив війни. URL: <https://voxukraine.org/silске-gospodarstvo-ta-rynok-silskogospodarskyh-zemel-ukrayiny-vplyv-vijny>
38. Мочерний С.В., Єрохін С.А., Каніщенко Л.О. та ін. Основи економічної теорії. Київ: Знання, 2000.
39. Мельник О. В. Сучасні аспекти стратегічного управління в аграрному секторі економіки України. Бізнес Інформ. 2017. № 4. С.111–116.
40. Міщук Є. В. Урахування впливу стратегічних заходів розвитку підприємства на його економічну безпеку. Економіка та держава. 2020. № 4. С. 162-167.
41. Міщук Є. В. Методологічні засади оцінки рівня та стану стратегічної економічної безпеки підприємств. Агросвіт. 2020. № 7. С. 23-30.
42. Михайлів Г. В., Гринів Л. В. Інноваційна політика в контексті стратегії фінансово-економічної безпеки підприємства. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2018. Вип. 14(2). С. 58-64.
43. На Кіровоградщині зібрали понад 1,5 мільйони тон зерна. <https://susplne.media/543013-na-kirovogradsini-zibrali-ponad-15-miljona-tonn-zerna/>
44. Петряєва З. Ф. Забезпечення фінансово-економічної безпеки стратегічного розвитку підприємства. Молодий вчений. 2019. № 10(1). С. 319-325.
45. Полінкевич О. М. Стратегії управління економічною безпекою підприємств. Економічний форум. 2018. № 2. С. 251-257.
46. Про відновлення агросектору України в післявоєнний час. Експертна оцінка. URL: <https://egritech.org/uk/agrobiznes-uk/pro-vidnovlennya-agrosektoru-ukrayiny-v-pislyavoyennyj-chas/>
47. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення: Закон України від

31.03.2020 року № 552-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text>

48. Пасека Д.В., Гринько Т.В. Фактори підвищення ефективності діяльності підприємства. URL: http://confcontact.com/2014_04_25_ekonomika_i_menedgment/tom4/48_Paseka.htm.

49. Петков О.І. Методичні підходи до визначення економічної ефективності підприємств харчової галузі України. Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 42. С. 35-39.

50. Русан В.М. Особливості функціонування аграрного сектору економіки України в умовах війни. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-07/rusan.pdf>

51. Савенко Н.В. Економічна сутність ефективності виробництва підприємства і аналіз підходів до її визначення. Інноваційна економіка. 2009. № 2. С. 153–162.

52. Савіна Г.Г., Скібіна Т.І. Фактори зовнішнього та внутрішнього впливу на рівень ефективності управління підприємством комплексу комунальних послуг. *Ефективна економіка*. 2016. № 12.

53. Скрипник С.В. Підвищення конкурентоспроможності продукції фермерських господарств і сільськогосподарських підприємств як організаційно-економічний пріоритет їх функціонування та розвитку. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент», вип. 3 (81). 2019. С. 136-140.

54. Слободянюк Н. О. Інвестиційні стратегії забезпечення конкурентоспроможності аграрної сфери національної економіки. Бізнес Інформ. 2017. № 1. С. 172–176.

55. Слюсаренко О.О., Огородніков Д.Д., Наконечний В.Л. Словник підприємця. Київ: РВ ПС України НАН України, 1999. 207 с.

56. Суліма Н.М., Степасюк Л.М., Величко О.В. Економіка і фінанси підприємства: підручник. Київ: Компрінт, 2015. 465 с.

57. Сухарева К.В., Колодьянова А.А. Оцінка ефективності діяльності підприємства: теоретикометодологічний підхід. Економічний форум. 2016. № 1. С. 241–245.
58. Сніщенко Р. Г. Проблеми економічної безпеки господарюючих суб'єктів в умовах нестабільності: монографія; Тернопіл. нац. екон. ун-т. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 273 с.
59. Стадник В. В., Йохна В. М., Чуняк О. В. Напрями формування практичного інструментарію управління фінансово-економічною безпекою підприємств в стратегіях інноваційного розвитку. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер.: Економіка. 2018. Вип. 2. С. 66–73.
60. Стратегія розвитку агропромислового комплексу. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/investoram/strategiya-rozvitku-agropromislovogo-kompleksu>
61. Ступак І.О. Конкурентні стратегії як управлінська категорія. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління. 2010. № 684. С. 249–254.
62. Фомішина В.М. Трансформація складових класичного «комплексу маркетингу підприємства» у сучасний «комплекс маркетингу споживача». Науковий вісник НЛТУ України. 2015. Вип. 25.2. С. 288–293.
63. Халатур С. М. Інституціональні детермінанти формування стратегії економічного розвитку сільського господарства України. Бізнес Інформ. 2017. № 5. С. 119–123.
64. Халімон Т.М. Конкурентна політика підприємства: сутність, принципи, орієнтири та підходи формування. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. Вип. 2 (07). С. 155–160.
65. Христенко Г.М. Організаційно-економічний механізм забезпечення конкурентоспроможності підприємств агробізнесу в умовах сталого розвитку. Ефективна економіка. 2022. №6.

66. Шевчук І. В. Забезпечення економічної безпеки України: сучасні загрози та проблеми державного регулювання: монографія; Хмельниц. ун-т упр. та права ім. Леоніда Юзькова. Хмельницький: Хмельниц. ін-т регіон. упр. та права, 2019. 366 с.

67. Шнипко О.В. Нагромадження основного капіталу як фактор конкурентоспроможності економіки. Економіка України. 2005. № 7. С. 23–35.

68. Щурко У.В. Підходи до формування та реалізації конкурентних стратегій. Економіка і суспільство. №17. 2018. С.402-412.